

Priča o našem učinku

Izvešće o procjeni učinka Marijinih obroka

mary's
meals

a simple solution
to world hunger

Sadržaj

- 4** Sažetak
- 6** Uvod / O Marijinim obrocima
- 8** Naša teorija promjene
- 12** Nacrt procjene učinka
- 16** Prikupljanje dokaza
- 18** Pregled po zemljama
- 22** Predstavljanje rezultata
- 24** Glad i energija kod djece
- 30** Dobrobit djece
- 34** Pristup obrazovanju
- 40** Zalaganje i napredovanje u obrazovanju
- 44** Podrška i osjećaj vlasništva u zajednici
- 50** Zaključci i sljedeći koraci

Sve fotografije korištene u ovom izvješću snimljene su na mjestima provedbe naših programa školske prehrane u Malaviju, Zambiji i Liberiji, zahvaljujući Esme Allen, Kate Holt, Chrisu Normanu, Michaelu Schofieldu, Chrisu Wattu te osoblju Marijinih obroka.

Predgovori

Tijekom mnogih godina našeg rada u suradnji sa zajednicama radi provođenja programa školske prehrane, iz prve ruke vidjeli izravan učinak pružanja dnevnog obroka na mjestu obrazovanja za neku od najugroženije djece na svijetu. Iako redovito pratimo pokazatelje našeg učinka u sklopu stalnih aktivnosti, svrha je ovog istraživanja omogućiti dugoročno, jasno razumijevanje učinka našeg rada. Ovo nam je istraživanje također dalo priliku da naučimo više o našem pristupu školskoj prehrani te o našim prednostima, stvarima koje bismo mogli poboljšati i prilikama za usavršavanje.

Vrlo smo zahvalni brojnim ljudima koji su naporno radili kako bi osmislili i predstavili istraživanje o procjeni učinka i njegove rezultate. Najviše želimo zahvaliti stotinama djece, učitelja i članova zajednica koji su velikodušno dali svoj doprinos. Kao i uvijek, mnogo toga učimo od djece i zajednica kojima imamo povlasticu služiti. Ovo istraživanje jasno pokazuje da naponi svih onih koji omogućuju naš rad imaju dalekosežan učinak, a naročito desetaka tisuća volontera u zajednicama koji daruju svoje vrijeme kako bi osigurali provođenje našega programa školske prehrane.

Pogledamo li u budućnost, naši nalazi i spoznaje pružaju daljnju motivaciju globalnome pokretu Marijinih obroka kako bismo nastavili stremiti ostvarenju naše vizije da svako dijete prima jedan dnevni obrok na mjestu svoga obrazovanja. Ovi obroci pružaju čvrst temelj, omogućujući mnogo većem broju djece da se usredotoče na svoje obrazovanje i odrastu u žene i muškarce koji će uzdići sebe i svoje zajednice iz siromaštva.

[Graeme Little, voditelj programa, Mary's Meals International](#)

Na početku petogodišnjega istraživanja procjene učinka Marijinih obroka, posjetila sam Malavi i Zambiju gdje sam imala priliku iz prve ruke vidjeti škole i djecu te promatrati istraživače. Za vrijeme razdoblja istraživanja vraćala sam se u Malavi i Zambiju, a 2017. godine imala sam priliku promatrati prikupljanje podataka u Liberiji. Rad Marijinih obroka sada je važniji nego ikada, jer unatoč izazovima koje je donijela globalna pandemija, izvrsni lokalni timovi pojedinih zemalja nastavili su hraniti djecu te sada hrane više od 1,8 milijuna djece svakoga školskog dana.

Moja je uloga tijekom proteklih pet godina bila ocjenjivati istraživačke procese mjerenja učinka programa prehrane te pružiti istraživačima podlogu za provjeru donošenja odluka. Istraživački tim koristio se kvazi-eksperimentalnom metodologijom tijekom cijeloga istraživanja, prikupljajući usporedive podatke iz škola uključenih u program prehrane koji se neprestano širi i iz otvorene kontrolne skupine škola. Podaci su prošli statističku provjeru i triangulaciju više dionika i metodologija prikupljanja podataka. Osim što sam posjetila tri navedene zemlje, surađivala sam s timovima na daljinu te s radošću potvrđujem vjerodostojnost metodologije i rezultata njihova istraživanja.

Čitatelji ovoga izvješća moći će se osvjedočiti o uspjehu Marijinih obroka, ne samo u suzbijanju gladi u školama, nego i u učinku koji je to imalo i još uvijek ima na djecu i njihove obitelji kojima se poboljšalo zdravlje i dobrobit, kao i redovitost pohađanja nastave. Bilo mi je zadovoljstvo blisko surađivati s timom Marijinih obroka tijekom proteklih pet godina te svjedočiti učinku koji njihov program ima na poboljšanje života nekih od najsiromašnijih mladih ljudi u Africi.

[Anne Garbutt, znanstvena suradnica, INTRAC](#)

INTRAC je neprofitna organizacija sa sjedištem u Ujedinjenoj Kraljevini, čiji je cilj razvijanje vještina i znanja civilnoga društva diljem svijeta kako bi učinkovitije rješavalo probleme siromaštva i nejednakosti. INTRAC to ostvaruje kroz savjetovanje, edukacije te promicanje istraživanja, analize i promišljanja ključnih tema vezanih uz civilno društvo.

Sažetak

Godine 2014. odlučili smo provjeriti učinak programa školske prehrane Marijinih obroka u našim dvama najvećim programima na razini države: u **Malaviju** i **Zambiji**. Koristili smo se kvazi-eksperimentalnim nacrtom istraživanja tijekom razdoblja od pet godina u programskim školama i kontrolnim školama te uključili početnu vrijednost prije nego što je započela prehrana u programskim školama.

Kako bismo osigurali da sve škole imaju korist od Marijinih obroka, sve su kontrolne škole u roku jedne ili dvije godine uključene u program Marijinih obroka (te su potom izostavljene iz istraživanja), a dodane su nove, zamjenske kontrolne škole tijekom razdoblja od pet godina.

U Malaviju i Zambiji provedeno je ukupno **15 258 anketa**, **407 fokus-skupina** i **87 intervjua** s djecom, učiteljima, ukućanima te volonterima tijekom petogodišnje procjene, uz godišnje prikupljanje podataka. Godine 2017. dodali smo i treću zemlju – Liberiju – kako bismo nadopunili naše nalaze i proširili uvide u vrlo različitom kontekstu te zemlje.

Program školske prehrane Marijinih obroka ima značajan učinak na glad, energiju i dobrobit djece, povećava broj upisa u školu, poboljšava pohađanje nastave te doprinosi pozitivnim obrazovnim ishodima za djecu.

GLAD I ENERGIJA KOD DJECE

Marijini obroci smanjuju glad i kod dječaka i kod djevojčica, dajući djeci energiju u školi. Glad se smanjuje već u prvoj godini programa, a naš učinak na glad održava se tijekom vremena.

Nakon godinu dana programa,

djece u Malaviju i Zambiji imalo je „nešto energije“ ili „puno energije“ nakon što bi pojeli Marijin obrok.

U Malaviju, nakon godinu dana primanja Marijinih obroka, kod djece je bila

veća vjerojatnost da **nikada nisu gladna u školi** u usporedbi s onima koji nisu primali Marijine obroke.

DOBROBIT DJECE

Marijini obroci značajno smanjuju zabrinutost djece zbog gladi i pomažu im da se u školi osjećaju sretnije. Volonteri u programima također se manje brinu da će njihova djeca biti gladna.

U Malaviju je postotak djece koja se osjećaju sretnije u školi

porastao za **25%** nakon pet godina primanja Marijinih obroka.

U Zambiji je nakon pet godina primanja Marijinih obroka postotak

djece koja se **nikada ne brinu zbog gladi**

porastao za **45%**

PRISTUP OBRAZOVANJU

Marijini obroci povećavaju broj upisa u školu i poboljšavaju pohađanje nastave. U školama gdje se poslužuju naši obroci daleko manje djece ranije odlazi iz škole zbog gladi.

Broj upisa u školu povećao se za prosječnih

u školama u kojima se provodi naš program.

Izostajanje iz škole značajno je smanjeno

u objema zemljama nakon uvođenja dnevnih obroka.

ZALAGANJE I NAPREDOVANJE U OBRAZOVANJU

Marijini obroci pomažu djeci da se usredotoče na nastavi i omogućuju im da sudjeluju na satu.

I u Malaviju i u Zambiji, nakon pet godina primanja Marijinih obroka **veća je bila vjerojatnost da će djeca sudjelovati u nastavi** u usporedbi s onima koji nisu primali Marijine obroke.

3x Zambia **4.4x** Malawi

PODRŠKA I OSJEĆAJ VLASNIŠTVA U ZAJEDNICI

Marijini obroci djeluju u školama u kojima je potpora zajednice obrazovanju neprestano visoka te zajednica aktivno uključuje volontere u programe školske prehrane.

U Malaviju i Zambiji, **100%**

zajednica u kojima djeca primaju Marijine obroke izjavilo je da je „važno“ ili „vrlo važno“ da se djeca obrazuju, u svakoj godini provođenja istraživanja.

Ovi rezultati potvrđuju da **dnevni obrok na mjestu obrazovanja ima stvaran i značajan učinak na djecu**, da je taj utjecaj očigledan već tijekom prve godine te da se nastavlja tijekom razdoblja od pet godina. Naše istraživanje ujedno potvrđuje i pruža dokaze o ključnim aspektima našega pristupa školskoj prehrani u Marijinim obrocima. Rezultati pokazuju kako naš pristup kontinuiranoga pružanja obroka, svakoga dana, **ostvaruje pozitivne ishode kada su u pitanju glad, energija i dobrobit djece**. U svome se radu oslanjamo na volontere u zajednicama koji poslužuju obroke svakoga dana, a zajednice s kojima surađujemo pokazuju kontinuiranu predanost programu. Ta je predanost ključna za dugoročan, održiv program školske prehrane.

Svi mi u Marijinim obrocima posvećujemo se kontinuiranom učenju i napredovanju kako bismo mogli biti dobri upravitelji sredstava koja su nam povjerena, održati obećanje dano svakome djetetu te doprijeti do sljedećega djeteta koje čeka Marijine obroke. **Ova je procjena učinka bila izvor informacija za naš rad tijekom pet godina i pomogla nam da utvrdimo ključna područja u kojima nam je potrebno više saznanja ili djelovanja u budućnosti.**

Uvod:

priča o učinku Marijinih obroka

Godine 2014. pokrenuli smo važnu inicijativu kako bismo dublje analizirali učinak programa prehrane Marijinih obroka. Naše iskustvo, opažanja i manja istraživanja tijekom mnogo godina pokazali su nam da je naš rad donio veliku razliku u životima školske djece, a naše je terensko osoblje dijelilo mnoge priče djece, učitelja, volontera i ukućana koji su susretali u svome svakodnevnom radu. Ove su priče pojedinaca bile moćne i značajne za obitelj Marijinih obroka i motivirale nas da nastavimo potrebitoj djeci osiguravati obrok na mjestu njihova obrazovanja.

U ovome smo petogodišnjem istraživanju učinka nastojali osmisliti istraživanje koje bi nam pružilo jasnu procjenu i širi uvid u taj učinak te nam pokazalo kako možemo poboljšati svoj rad. Kako je to bio prvi put da smo se upustili u projekt takvih razmjera, tako smo od samoga početka odlučili surađivati s vanjskom organizacijom radi potpore i provjere našega rada. Za partnera smo odabrali INTRAC, uglednu organizaciju s velikim iskustvom u podršci istraživanjima procjene učinka.

Od 2014. do 2019. sustavno smo prikupljali podatke djece, učitelja, volontera i ukućana u dvjema najvećim zemljama u kojima se provode naši programi – Malaviju i Zambiji. Godine 2017. dodali smo i treću zemlju – Liberiju – kako bismo nadopunili svoje rezultate i proširili svoje uvide u znatno drukčijem kontekstu te zemlje. Projekt je osmislio i vodio tim Mary's Meals International (MMI), a prikupljanje informacija i podataka vodili su timovi našega osoblja u Malaviju (Marijini obroci, Malavi), Zambiji (Marijini obroci, Zambija) i Liberiji (Marijini obroci, Liberija).

Ovo je sažeto izvješće dio kulminacije projekta, a počiva na podacima prikupljenim tijekom razdoblja od pet godina te priča priču o našem učinku na nov način, kroz jasne nalaze istraživanja u Malaviju i Zambiji, uz dodatak nekih od istaknutih podataka i uvida iz Liberije. Ovo izvješće donosi pregled onoga što smo radili, zašto smo to radili te što smo otkrili. Također iznosimo neke okolnosti koje su utjecale na naše istraživanje i neke koje su dovele do promjene u našem načinu rada.

Na temelju rezultata ovoga projekta poboljšali smo način na koji radimo te ćemo to nastaviti činiti i dalje. Rezultatima se koristimo kako bismo promislili i unaprijedili svoje programe i pobrinuli se da održimo svoje obećanje svakome pojedinom djetetu. Nastavit ćemo nadograđivati ovaj rad i u godinama koje dolaze, kontinuiranim praćenjem svojih programa te dubljim preispitivanjem nekih od pitanja koja su proizašla iz ovoga procesa. Što je najvažnije, proces i rezultati ovoga rada ojačali su nas u namjeri da održimo svoje obećanje, jer jasno pokazuju važnost Marijinih obroka za djecu kojoj služimo.

O Marijinih obrocima

Naša je vizija da svako dijete prima jedan dnevni obrok na svome mjestu obrazovanja i da svi oni koji imaju više nego što im je potrebno podijele to s onima koji nemaju ni najnužnije. Naša je misija omogućiti ljudima da ponude svoj novac, proizvode, vještine, vrijeme ili molitvu te tim sudjelovanjem pruže najučinkovitiju pomoć onima koji trpe posljedice krajnjega siromaštva u najsiromašnijim zajednicama svijeta. Vjerujemo u dobro upravljanje sredstvima koja su nam povjerena.

Provodimo visoko kvalitetne programe školske prehrane diljem supsaharske Afrike, Azije, Latinske Amerike, Kariba te Bliskoga istoka, s ciljem smanjivanja gladi na nastavi pružanjem obroka svakome djetetu u svakoj školi kojoj pomažemo, svakoga školskog dana. Tako utječemo na živote djece pomažući im da dobiju pristup obrazovanju, uključe se u njega i napreduju.

Oslanjamo se na podršku volontera, a cilj nam je da kroz sudjelovanje u našim programima školske prehrane zajednica također više podupire obrazovanje. Svrha je toga ostvarenje našega dugoročnog cilja da potaknemo lokalne zajednice i/ili vlade kako bi više doprinosile našim programima te ih i same provodile.

Svaka je škola i lokalna zajednica ravnopravni partner Marijinih obroka u provođenju programa školske prehrane. Nakon što se hrana dostavi u škole, škola i volonteri odgovorni su za skladištenje i pripremanje hrane te posluživanje obroka djeci. Marijini obroci pružaju obuku, smjernice i praktičnu podršku školama i zajednicama kako bi se pobrinuli da program školskih obroka bude dobro organiziran, uključiv te u skladu sa sigurnosnim i higijenskim standardima. Službenik programa školske prehrane Marijinih obroka posjećuje svaku školu dvaput tjedno radi nadzora provedbe programa i podrške školi i zajednici u rješavanju eventualnih problema koji se pojave. Kada u ovom izvješću spominjemo volontere, govorimo o ljudima koji kuhaju i poslužuju školske obroke.

Naša teorija promjene: kako Marijini obroci funkcioniraju

Na početku procesa procjene učinka razvili smo teoriju promjene, što nam je omogućilo da razmislimo kakvu razliku naš program donosi te jasno izrazimo kako naša jednostavna zamisao osiguravanja dnevnoga obroka na djetetovu mjestu obrazovanja dovodi do pozitivnih ishoda za djecu, škole i zajednice.

Marijini obroci omogućuju ljudima da ponude svoj novac, proizvode, vještine, vrijeme ili molitvu te tim sudjelovanjem pruže najučinkovitiju pomoć onima koji trpe posljedice krajnjeg siromaštva.

Marijini obroci pokazuju svoj učinak te iz njega uče, neprestano usavršavajući svoj model školske prehrane.

Marijini obroci uključuju zajednice i dugoročno se obvezuju pomagati školama.

Marijini obroci pokreću programe školske prehrane u nekima od najsiromašnijih zajednica svijeta, gdje siromaštvo i glad sprječavaju djecu da se obrazuju.

Marijini obroci osiguravaju sredstva, uključujući hranu, opremu i obuku volontera kako bi uspostavili i učinkovito provodili svoj model školske prehrane.

Programe školske prehrane zajedno surađujući provode lokalne zajednice, škole i Marijini obroci.

Volonteri u zajednicama svakoga dana vode i provode programe školske prehrane.

Djeca primaju dnevni obrok na mjestu svoga obrazovanja.

Smanjena je glad djece u školi.

Više djece pristupa obrazovanju.

Poboljšani su zdravlje i dobrobit djece u školi.

Više se djece uključuje u obrazovanje.

Povećava se osjećaj vlasništva zajednica nad programima školske prehrane i njihova uključenost u njih.

Više djece napreduje u obrazovanju.

Zajednice pridaju veću vrijednost obrazovanju.

Marijini obroci utječu na druge i potiču ih da doprinose programima školske prehrane, preuzmu vlasništvo nad njima te ih i sami provode.

Djeca stječu obrazovanje koje njima i budućim generacijama pruža izlaz iz siromaštva.

Druge koristi

Poboljšani su životni prihodi malih poljoprivrednika i njihovih obitelji.

Nastava postaje uključivija, pristup je omogućen svima.

Povećana je povezanost unutar zajednice jer djeca različitog porijekla jedu zajedno.

Povećava se otpornost zajednice jer prehrana u školi pruža socijalnu sigurnosnu mrežu u izvanrednim situacijama.

Nacrt našega istraživanja radi procjene učinka temeljio se na **osnovnim ishodima** povezanim s našom **teorijom promjene**. Teorija promjene razvijena je na onome što očekujemo da ćemo vidjeti, na temelju našega iskustva s programima i dokaza iz postojeće literature o školskoj prehrani.

Svjesni smo da ostvarivanje tih ishoda ima potencijal da dovede do učinaka i nakon pet godina naše procjene učinka, te da postoji akademska literatura koja povezuje te ishode s dugoročnijim koristima za djecu u odrasloj dobi. Međutim, za ovu studiju i u ovome izvješću namjerno smo stavili težište na ishode koje mi, kao Marijini obroci, možemo izmjeriti i pouzdano prijaviti u razdoblju naše procjene učinka. Drugim riječima, željeli smo vidjeti koja je priča učinka Marijinih obroka tijekom pet godina.

U ovome smo izvješću organizirali nalaze našega istraživanja na temelju sljedećih ishoda i pokazatelja:

 <p>Ishod br. 1: Smanjuje glad djece.</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • DJECA: osjećaju glad u školi; vjerojatnost dobivanja hrane prije škole • UČITELJ glad djece u školi • ZAJEDNICE: glad djece u školi 	
 <p>Ishod br. 2: Djeci daje energiju.</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • DJECA: energija nakon školskog obroka • UČITELJI: energija djece nakon školskog obroka 	

	<p>Ishod br. 3: Povećava dobrobit djece u školi.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • Zabrinutost oko gladi • Dječja sreća

	<p>Ishod br. 4: Pomažu da više djece ima pristup školi.</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • promjene u broju djece upisane u školu • promjene u pohađanju nastave i izostajanju (propuštanju nastave/prijevremenom odlasku iz škole) • djeca koja ne idu u školu 		

	<p>Ishod br. 5: Više je djece aktivno na nastavi</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • promjene u poteškoćama s koncentracijom • promjene u poteškoćama sa sudjelovanjem
	<p>Ishod br. 6: Više djece napreduje u školovanju.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • stope djece koja se ispisuju • ponavljanje razreda 	

	<p>Ishod br. 7: Raste vrijednost koju zajednica pridaje obrazovanju.</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • stavovi o važnosti obrazovanja 		
	<p>Ishod br. 8: Raste osjećaj vlasništva u zajednici i uključivanje u svaki program školske prehrane.</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • uključenost roditelja/zajednice u školske aktivnosti 		

Osmišljavanje procjene učinka: naš pristup

Naš je pristup osmišljen tako da bude rigorozan i sveobuhvatan kako bismo bili sigurni da su naši nalazi pouzdani, ali isto tako kako bi odražavao vrijednosti Marijinih obroka i uputio nas u našem budućem radu.

Da bismo to postigli, poslužili smo se sljedećim načelima:

- usmjerenost na djecu
- kvazi-eksperimentalan oblik
- miješane metode
- učinak u različitim zemljama / različitim okruženjima
- naglasak na etičnosti i zaštiti
- neprestana izgradnja programskih kapaciteta i učenje
- prepoznavanje dinamike moći i smanjivanje pristranosti

Usmjerenost na djecu

Dobrobit djece oduvijek je bila i uvijek će biti naša prva misao. Marijini obroci vjeruju da možemo i trebamo bilježiti komentare djece i učiti iz njihovih dragocjenih uvida. Našim radom nastojimo poboljšati živote djece, zato kad ne bismo pridali veliku važnost njihovim stavovima u našem istraživanju, previdjeli bismo mišljenja i iskustva onih na koje naš rad najviše utječe.

Iz toga razloga razgovarali smo u prvom redu i najčešće s djecom te, od izrade anketa i vodiča za razgovore do provedbe samoga istraživanja, nastojali prilagođavati naše metode kako bismo osigurali da su primjerene i omogućuju djeci da se osjećaju sposobno i ugodno kad dijele s nama svoja mišljenja. Provođenje ovoga istraživanja s djecom u središtu, uz glasove roditelja, volontera, lokalnih zajednica i školskoga osoblja, omogućilo nam je da vrlo dobro shvatimo koji su ishodi naših programa prehrane u školama.

Kvazi-eksperimentalan oblik

Kako bismo osigurali pouzdane zaključke iz naših rezultata, primijenili smo kvazi-eksperimentalan oblik.

Koristili smo se kontrolnom skupinom kako bismo prikupili podatke od djece i zajednica koje još ne dobivaju Marijine obroke i pokazali kakvu promjenu donosi uvođenje programa prehrane u odnosu na promjene koje bi se prirodno dogodile tijekom istoga razdoblja. Slijedeći etička načela te u skladu s našim pristupom koji stavlja djecu u središte, odlučili smo se pobrinuti da škole i zajednice, odabrane kao kontrolne skupine, budu predviđene za buduća širenja programa. To je značilo da, iako osobe u kontrolnim skupinama u to vrijeme nisu još dobivale Marijine obroke, bit će dio našega programa u roku od dvije godine. Iz toga smo razloga imali „otvorenu“ skupinu kontrolnih škola koje su se mijenjale svake godine ili dvije. Kako bismo smanjili pristranost tijekom prikupljanja podataka, ispitanici u kontrolnim školama nisu znali da će uskoro biti uključeni u program prehrane u školama te su se istraživači angažirani izvana predstavili kao da dolaze iz naše partnerske organizacije INTRAC, a ne iz Marijinih obroka.

Ujedno smo odlučili provoditi istraživanje od polazišne točke – trenutka netom prije nego što je započeo program prehrane Marijinih obrocima. To nam je omogućilo da vidimo mogu li se primijetiti kakve razlike između vremena prije i nakon početka programa.

PROGRAMSKA SKUPINA:

**DJECA,
UČITELJI I
VOLONTERI**

u školama u kojima je program Marijinih obroka uveden ubrzo nakon početka (što znači da smo mogli prikupiti početne podatke za te škole prije početka programske intervencije).

KONTROLNA SKUPINA:

**DJECA,
UČITELJI,
VOLONTERI I
UKUĆANI**

kod kojih Marijini obroci nisu djelovali u vrijeme istraživanja.

Miješane metode

Prikupljali smo kvalitativne i kvantitativne podatke kako bismo dokumentirali što se događa (uglavnom putem kvantitativnih podataka) i razumjeli što to znači za djecu u školi i njihove zajednice (uglavnom putem kvalitativnih podataka). Taj nam je pristup omogućio da validiramo, razjasnimo, usporedimo i razlikujemo nalaze te da dublje zađemo u individualna iskustva programa Marijinih obroka, što će obogatiti naše cjelokupne zaključke.

Učinak u različitim zemljama/okruženjima

Bilo nam je važno zabilježiti utječe li i u kojoj mjeri lokalno okruženje na ishode naših programa prehrane u školi. Dvije zemlje odabrane za ovo istraživanje – Malavi i Zambija – bile su odabrane zbog opsega samoga programa u svakoj od tih zemalja. Bilo nam je važno proučiti više od jedne zemlje u kojoj se provodi program, kako bismo razumjeli širi utjecaj programa Marijinih obroka. U svakoj od zemalja odabrane su programske i kontrolne skupine škola s namjerom da budu što je više moguće reprezentativne za širu skupinu škola u kojima radimo. Kod određivanja uzorka razmatrali smo veličinu škole, koliko razreda ima te lokaciju (u gradu ili na selu). U Liberiji smo dodatnim istraživanjem htjeli dobiti sliku i bolje razumijevanje našeg učinka izvan konteksta južne Afrike.

Naglasak na etičnosti i zaštiti

Smatramo neophodnim da djeca kojoj nastojimo pružiti potporu budu zaštićena te da im naši programi pomognu. U potpunosti se zalažemo za prava djeteta navedena u Konvenciji o pravima djeteta Ujedinjenih naroda (UNCRC) te smo svjesni da je naša odgovornost osigurati njihovo poštovanje. Također smo svjesni ranjivosti djece u kontekstu u kojemu djelujemo.

Naš pristup zaštiti integriran je u plan istraživanja i edukaciju. Istraživači i popisivači su se tijekom edukacije upoznali s mjerama i procedurama Marijinih obroka za zaštitu djece te su ih se obvezali poštovati u sklopu ugovora o radu.

Prije pristupanja prikupljanju podataka, Marijini obroci zatražili su dopuštenje za provođenje istraživanja od ministarstva obrazovanja svake pojedinačne zemlje. Također smo se obratili i odabranim školama kako bismo objasnili svrhu istraživanja i zatražili njihovo dopuštenje da intervjuiamo djecu, učitelje i članove zajednice.

Tijekom istraživačkoga procesa tim je provodio postupke kojima se djeci i odraslim sudionicima u istraživanju osigurava zaštita i privatnost.

Ti su postupci između ostaloga uključivali sljedeće:

- djeca i odrasli su odlučivali žele li sudjelovati u anketama ili fokus-skupinama te su imali pravo prekinuti svoje sudjelovanje u bilo kojem trenutku
- ankete i fokus-skupine u kojima sudjeluju djeca provedene su uz pismenu privolu koju je potpisala odgovorna odrasla osoba
- tijekom individualnoga rada s djecom, članovi istraživačkoga tima bili su pod stalnim nadzorom druge odrasle osobe
- svi su odgovori na anketama i fokus-skupinama bili anonimni.

Neprestana izgradnja programskih kapaciteta i učenje

Ovaj je pristup ujedno bio osmišljen i za jačanje kapaciteta našega osoblja u zemlji, a INTRAC je savjetovao i osiguravao provjeru tijekom cijeloga procesa. Naš pristup osnaživanju kapaciteta uključivao je godišnju edukaciju o kvantitativnim i kvalitativnim istraživačkim metodama u svakoj zemlji, kao i mentorstvo i podršku osoblja Marijinih obroka na terenu. Naši timovi zaduženi za praćenje, vrednovanje i učenje (PVU) u zemljama koje sudjeluju u programima upravljali su procesom prikupljanja podataka uz podršku osoblja Marijinih obroka. Samo prikupljanje podataka proveli su lokalni popisivači koji su prošli edukaciju iz kvantitativnih i kvalitativnih istraživačkih metoda. U nekim slučajevima analize podataka provodilo je i naše osoblje u zemljama koje sudjeluju u programu, uz podršku tima Marijinih obroka.

Tijekom cijeloga procesa prikupljanja podataka tražili smo i dobivali povratne informacije od sudionika. O rezultatima istraživanja u pojedinačnim školama, regijama i zemljama raspravljalo se s članovima PVU tima u zemljama koje sudjeluju u programu, a oni su ih pak prenosili voditelju programa u svakoj zemlji. Ovakav pristup omogućio nam je da pratimo kvalitetu programa te nas potaknuo da posjetimo određene škole i poduzmemo određene mjere ako je to bilo nužno.

Priča o našem učinku

Prepoznavanje dinamike moći i smanjivanje pristranosti

Budući da je naša misija osigurati posluživanje obroka u školama, morali smo osmisлити i provesti istraživanje uzimajući u obzir činjenicu da bi se pojedinci mogli ustručavati reći ako nešto nije u redu. U razgovoru sa sudionicima istraživanja jasno smo im iznijeli da cijenimo njihovo mišljenje te da su njihovi odgovori povjerljivi i da se neće dijeliti sa školom. U školama koje sudjeluju u programu jamčili smo da njihovi odgovori neće utjecati na njihovo sudjelovanje u programu, niti će imati negativne posljedice na nastavak programa, kako bi ispitanici osjećali da mogu odgovoriti iskreno, bez straha od posljedica. Obaviješteni su da bi se njihovi odgovori mogli koristiti za unaprjeđenje programa. Tijekom cijeloga procesa pazili smo gdje postoji mogućnost pristranosti i ublažili je u najvećoj mogućoj mjeri. Na primjer, kako bismo uklonili učinke hijerarhije u fokus-skupinama učitelja, isključili smo ravnatelje sa sastanaka i zasebno ih intervjuijali. U prikupljanje podataka uključili smo osoblje Marijinih obroka u zemlji, a angažirali smo i neovisne lokalne popisivače.

Prednost angažiranja lokalnoga stanovništva za prikupljanje podataka bilo je povjerenje koje vlada između njih i djece. Bilo je važno da djeca budu opuštena pred popisivačima da bi mogla iskreno prenijeti svoje iskustvo sudjelovanja u programu.

Naše partnerstvo s INTRAC-om bilo je važno kako bi se osiguralo da procjena učinka sadrži pouzdane i, koliko je to moguće, nepristrane podatke. INTRAC je podržao MMI u osmišljavanju istraživačkih metoda, prikupljanju uzoraka i provodio posjete 2015. i 2018. radi promatranja i provjere prikupljanja podataka. INTRAC je također sudjelovao u analizi podataka, kako je navedeno u nastavku.

Priča o našem učinku

Prikupljanje dokaza: prikupljanje podataka i analiza

U Zambiji i Malaviju tijekom pet godina

Proveli smo 15,258 anketa	Održali smo 407 fokus-skupina
Proveli smo 87 intervjua s DJECOM, UČITELJIMA, UKUĆANIMA i VOLONTERIMA	Prikupljali smo podatke svake godine.

U razdoblju od tri godine u Liberiji provedeno je **5821 anketa**, **111 fokus-skupina** i **52 intervjua** s DJECOM, UČITELJIMA, UKUĆANIMA i VOLONTERIMA, koristeći sličnu metodu i anketu kao u Malaviju i Zambiji.

Istraživačka metoda	Izvor podataka	Veličina uzorka	Analiza i tumačenje
Fokus-skupina	Učenik	305	Tematsko kodiranje softverom NVivo
	Učitelj	46	
	Volonter	56	
Intervjui	Učenici	38	Tematsko kodiranje softverom NVivo
	Ravnatelji	49	
Ankete	Učenici	9,767	Statistička analiza (statistiku učenika nezavisno provjerio INTRAC)
	Učitelji	3,226	
	Volonteri	1,624	
	Ukućani	641	

Ista je anketa korištena u svim godinama i u obje zemlje. Ukupna veličina uzorka za anketu izračunata je kako bismo mogli provesti statističku analizu na temelju razine pouzdanosti od 95 posto i intervala pouzdanosti od pet.

U svakoj školi istraživački tim je metodom slučajnog odabira odabrao djecu iz određenih razreda za sudjelovanje u anketama. Da bi se postigle potrebne veličine uzorka za učitelje i volontere, istraživački je tim ponekad intervjuirao sve dostupne učitelje i volontere u školama u kojima su se provodila istraživanja

Volonterom se smatrala svaka odrasla osoba koja je sudjelovala u pripremanju, posluživanju hrane ili je na neki drugi način volontirala za Marijine obroke u školi.

U svakoj su školi odabrana djeca, učitelji i volonteri za rasprave u fokus-skupinama. Kvalitativni podaci nadopunjuju podatke prikupljene anketama pružajući opsežno objašnjenje okruženja, kao i mišljenja i povratne informacije o učinkovitosti našega programa.

Analiza podataka: kako razumjeti naše podatke

Kvantitativna analiza

Osoblje MMI-ja provelo je analizu podataka. INTRAC je proveo dodatnu statističku analizu na uzorku ishoda na početku, nakon prve godine i pete godine za skupove podataka koji se odnose na djecu. Usporedili smo:

- **kontrolnu u odnosu na programsku skupinu** – kako bismo razumjeli koji su aspekti povezani s programom, a koji su prisutni izvan njega.
- **godinu s godinom** – usporedili smo različite godine kako bismo vidjeli kada je učinak bio najveći i kako bismo proučili čimbenike koji su utjecali na naš program tijekom vremena.
- **spol i dob** – usporedili smo ishode za dječake i djevojčice ili za različite dobne skupine djece.

Za pokazatelje za djecu na početku, nakon prve i nakon pete godine INTRAC je proveo logističku regresiju miješanih učinaka s dvije razine nasumičnih učinaka. Varijable korištene kao regresori bile su dob, spol, razred, otac, majka, brat, sestra, skupine i godina.

Značajni rezultati također se analiziraju prema omjerima izgleda i u pogledu toga kolika je vjerojatnost da će se neki događaj zbiti s obzirom na određenu karakteristiku, na to radi li se o programskoj skupini, kojeg su spola djeca i s kime žive.

U svakoj zemlji koja je uključena u program zapisani su razgovori unutar fokus-skupine i individualni intervjui. Osoblje MMI-ja zatim je tematski kodiralo transkripte koristeći softverski program Nvivo za očekivane pokazatelje i ishode, ostavljajući mogućnost da se kodiraju i neočekivani ishodi. Zatim je provedena analiza kako bi se razumjela kretanja unutar podataka i sama priča u pozadini kvantitativnih podataka.

Posebni elementi i ograničenja podataka

Posao ovoga opsega i duljine uvijek ima posebne elemente i ograničenja podataka. Radili smo u okruženju dviju vrlo različitih zemalja i ponekad s logističkim izazovima koji bi odgodili ili otežali prikupljanje podataka. U nekim su slučajevima ti posebni elementi i ograničenja podataka utjecali na naše rezultate i zaključke, što smo i naveli u okviru glavnih nalaza.

Pregled po zemljama

Marijini obroci djeluju u 18 zemalja u svijetu. Naša petogodišnja procjena učinka provodila se u dvije zemlje: **Malaviju** i **Zambiju**.

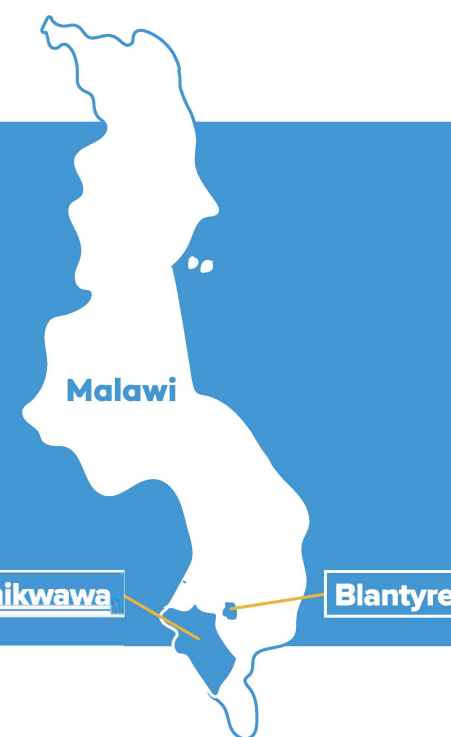
Malawi

Područja u kojima hranimo djecu:

Balaka, Blantyre, Chikwawa, Chiradzulu, Dedza, Dowa, Karonga, Kasungu, Likoma, Lilongwe, Machinga, Mangochi, Mchinji, Mulanje, Mwanza, Mzimba, Mzuzu, Neno, Nkhotakota, Nsanje, Ntcheu, Phalombe, Thyolo i Zomba.

Procjena učinka

Istraživanje je provedeno u Blantyreu i Chikwawi od 2014. do 2019. Provedeno je još pet dodatnih prikupljanja podataka.

Marijini obroci u Malaviju

- Malavi je bio prva zemlja u kojoj smo uspostavili program školske prehrane.
- Prehranjivanje djece započelo je 2002. godine.
- Poslužujemo kašu koja se zove likuni phala (obogaćena kaša od kukuruza i soje).
- Godine 2016. dogodila se strašna suša u Malaviju te je 6,5 milijuna ljudi (40 % stanovništva) bilo suočeno s ozbiljnim nedostatkom hrane. Ta je činjenica vjerojatno utjecala na djecu (i domaćinstva) iz škola u programu i kontrolnih škola za vrijeme našega istraživanja.
- Obrok se posluživao oko 10:30 (do 2016.) odnosno u 7:00 (od 2017.).
- Obroke poslužujemo u vrtićima, osnovnim školama i nekim srednjim školama.

- Godine 2019. (posljednje godine uključene u analizu) program u Malaviju uključivao je:
  - 1 021 360 djece
  - 982 škole.

Školovanje u Malaviju

- Prvih osam godina školovanje je obavezno.
- Osnovna škola traje od 6. do 14. godine, no starija djeca također često pohađaju osnovnu školu.
- Srednja škola traje od 15. do 19. godine.
- Nema školarine za osnovnu školu, ali se naplaćuje školarina za srednju školu.

Zambija

Područja u kojima hranimo djecu:

Chipata, Chipangali, Kasenengwa, Lumezi, Lundazi i Mambwe.

Procjena učinka

Istraživanje je provedeno u Chipati od 2014. do 2019. godine. Provedeno je još pet dodatnih prikupljanja podataka.

Marijini obroci u Zambiji

- Prehrana je započela 2014. godine.
- Poslužujemo obogaćenu kašu od kukuruza i soje.
- Obrok se poslužuje za vrijeme jutarnjeg odmora između 10:00 i 11:00 (nastava uglavnom počinje u 8:00 i završava u 15:00).
- Poslužujemo obroke u vrtićima, osnovnim i srednjim školama.
- U 2019., posljednjoj godini uključenoj u istraživanje, program u Zambiji uključivao je
  - 118 836 djece
  - 222 škole.

Školovanje u Zambiji

- Školovanje je obavezno prvih sedam godina.
- Osnovna škola traje od 7. do 14. godine.
- Niža srednja škola traje od 14. do 16. godine.
- Viša srednja škola traje od 16. do 19. godine.
- Školarina se ne plaća u državnim osnovnim školama, ali roditelji plaćaju naknadu za udruženje učitelja i roditelja.
- Školarina se plaća za srednju školu.

Liberija

Područja u kojima hranimo djecu:

Bomi, Bong, Montserrado, Gbarpolu, Grand Cape Mount.

Procjena učinka

Istraživanje je provedeno u okrugu Bong između 2016. i 2019. godine. Provedena su još tri dodatna prikupljanja podataka.

Marijini obroci u Liberiji

- Prehrana je započela 2006. godine.
- U razdoblju u kojem je trajalo istraživanje djeca su dobivala ili obogaćenu kašu od kukuruza i soje ili rižu i grah.
- Od 2020. obrok čine riža i grah
- Vrijeme u koje se poslužuje hrana varira, obroci se često dijele nakon nastave..
- Poslužujemo obroke u vrtićima, osnovnim školama, nižim i višim srednjim školama.
- U 2019., posljednjoj godini uključenoj u istraživanje, program u Liberiji uključivao je
  - 159 479 djece
  - 626 škola.

Školovanje u Liberiji

- Osnovna škola traje od 6. do 12. godine.
- Niža srednja škola traje od 12. do 15. godine.
- Viša srednja škola traje od 15. do 18. godine.
- Školarina se ne plaća u državnim osnovnim školama, plaća se u srednjim školama; u mnogim školama roditelji plaćaju naknadu za udruženje učitelja i roditelja.
- Djeca u razredima uglavnom su starija od predviđene dobi za tu generaciju.

Kratak pregled komentara djece

Važno je slušati komentare koje nam daju djeca kako bismo razumjeli kakvu razliku obroci čine u njihovim životima i njihovu školovanju. Ovdje donosimo kratak pregled našega učinka njihovim riječima.

“Pomoglo mi je, da nije bilo kaše mislim da ne bih dolazio u školu.”

Učenik 6. razreda koji prima Marijine obroke u Zambiji (peta godina procjene učinka)

“Nitko ne odlazi ranije iz škole jer dobivamo kašu pa nismo gladni.”

Učenik 4. razreda koji prima Marijine obroke u Malaviju (treća godina procjene učinke)

“Marijini obroci donose osmijeh na moje lice svakoga školskog dana jer sam siguran da neću biti gladan i da ću se moći koncentrirati na nastavu.”

Učenik 5. razreda koji prima Marijine obroke u Malaviju (peta godina procjene učinka)

“Marijini obroci pružaju mi podršku u školovanju jer mi osiguravaju hranjivi obrok koji mi daje energiju za svakodnevno praćenje nastave.”

Učenik 5. razreda koji prima Marijine obroke u Malaviju (peta godina procjene učinka)

“Marijini obroci donose nadu za bolje osnovno obrazovanje u Malaviju.”

Učenik 5. razreda koji prima Marijine obroke u Malaviju (peta godina procjene učinka)

“Posljednjih sedam godina dobivam kašu. Pomogla mi je da se udebljam, daje mi snagu i nisam gladan na nastavi.”

Učenik 7. razreda koji prima Marijine obroke u Zambiji (peta godina procjene učinka)

“Dok nije bilo Marijinih obroka bio sam gladan i odlazio sam kući iz škole. Sad rado dolazim u školu i učim.”

Učenik 5. razreda koji prima Marijine obroke u Liberiji (treća godina procjene učinka)

“Uvođenje programa prehrane u školu pomoglo mi je da se bolje koncentriram na nastavu. Sit sam i ne brinem se kako ću pronaći hranu. Udebljao sam se i izgledam zdravo zbog phale (kaše).”

Učenik 7. razreda koji prima Marijine obroke u Liberiji (peta godina procjene učinka)

Predstavljanje rezultata: učinak Marijinih obroka

Kad raspravljamo o našim rezultatima usredotočujemo se na ključne ishode koje smatramo najvažnijima u okviru našega programa prehrane djece na mjestu obrazovanja. Nalazi našega istraživanja prikazuju priču našega utjecaja na tri različite razine – djetetova neposredna potreba, djetetovo obrazovanje i zajednica u kojoj dijete živi. Kao što vrijedi i za svaki drugi sažetak istraživanja, u ovome izvješću ne možemo prenijeti priču o svim učincima Marijinih obroka niti možemo prikazati svaki pokazatelj prikupljen u ovom petogodišnjem razdoblju. Također, ne možemo prikazati ni baš svaku pojedinost koju smo spoznali u ovome procesu. U svojoj raspravi usredotočeni smo na ishode i nalaze koji su najrelevantniji za naš program i za djecu kojoj služimo.

Za djecu koja primaju obrok svaki školski dan imamo neposredne i značajne ishode. Mnoga saznanja do kojih smo došli ovim istraživanjem nisu nimalo iznenađujuća. Očekujemo da naš program pozitivno utječe na rješavanje problema gladi i da pomaže dobiti svakoga djeteta. Da nemamo velik učinak u ovim područjima djelovanja, prekršili bismo obećanje koje dajemo djeci. U poglavljima **Glad i energija kod djece** i **Dobrobit djece** govorimo o izravnim učincima koji su posljedica našeg programa.

Što se tiče obrazovnih ishoda koje smo analizirali, primjećujemo da Marijini obroci imaju važnu ulogu i u ovome području, ali postoje mnogi čimbenici izvan naše kontrole koji utječu na ove ishode. Ne želimo negirati svoju odgovornost u ovome području jer mi imamo važnu ulogu u uklanjanju prepreka prema boljem obrazovanju. O obrazovnim ishodima možete čitati u poglavljima **Pristup obrazovanju** i **Zalaganje i napredovanje u obrazovanju**. Imamo dokaze da naši programi doprinose pozitivnim ishodima u području obrazovanja, ali postoje i druge prepreke i čimbenici koji imaju snažan utjecaj na djetetovu mogućnost školovanja.

Iako je u središtu našega programa uvijek dijete kojemu poslužujemo obrok, zamjećujemo i utjecaj koji Marijini obroci imaju na lokalnu zajednicu kroz volontere koji su jako važni u našem programu prehrane. Više o ovoj temi možete pročitati u poglavljju **Podrška i osjećaj vlasništva u zajednici**. Znali smo da ciljano radimo sa zajednicama koje su izrazito zainteresirane za obrazovanje djece. Naše istraživanje pomoglo nam je da dođemo do početnih zaključaka povezanih s utjecajem Marijinih obroka na lokalnu zajednicu, no još uvijek trebamo bolje razumjeti ovaj kritični dio našega pristupa prehrani u školama.

Marijini obroci i rodni paritet

Marijini obroci djeluju u zemljama gdje postoje mnoge prepreke rodnoj ravnopravnosti u društvu, napose u obrazovanju. Naš je zadatak osiguravati jednake uvjete obrazovanja za djevojčice i dječake. Imajući to na umu, analizirali smo kvantitativne podatke po spolu. U škole koje su u našem programu upisano je otprilike **50 % djevojčica**, a i za djevojčice i za dječake ishodi su bili podjednako pozitivni – stoga zaključujemo da Marijini obroci postižu rodni paritet u svojim ishodima.

Općenito su nalazi u pet poglavlja o rezultatima usmjereni na davanje prioriteta mišljenjima djece, ali istodobno dajemo i pouzdanu sliku našega cjelokupnog učinka, kako bismo bili sigurni da održavamo obećanje djeci kojoj služimo.

UČINAK NA DJECU

Kada analiziramo učinak Marijinih obroka na **svakodnevni školski život djece**, imamo brojne dokaze da Marijini obroci imaju **jasan, znatan i značajan učinak**.

UČINAK NA OBRAZOVANJE

Kada analiziramo **učinak na obrazovne ishode za djecu**, imamo dokaze da na neke pokazatelje imamo jasan učinak, dok na druge imamo određeni učinak, ali nismo uspjeli prikupiti podatke na osnovu kojih bismo doista razumjeli do koje mjere Marijini obroci doprinose ostvarenju obrazovnih ishoda.

UČINAK NA ZAJEDNICU

Kada analiziramo učinak Marijinih obroka na **zajednice koje su vrlo važan element u našem pristupu** i koje volontiraju sa svojim vremenom i resursima kako bi osigurale da djeca imaju dnevni obrok u školi, imamo kvalitativne dokaze o učinku, ali još uvijek postoje područja u koja bismo željeli bolje razumjeti potankosti našega učinka.

Ishod br. 1: Smanjuje glad kod djece.

Ishod br. 2: Daje djeci energiju.

GLAD I ENERGIJA KOD DJECE

Mi smo prije svega usmjereni na **djecu kojoj služimo**. Stoga je prvi ishod koji smo razmatrali bio jesmo li uspeli **smanjiti glad kod djece** i **povećati razinu njihove energije u školi**. Iako težimo dugoročno mijenjati stvari putem obrazovanja, mi također cijenimo – i uočavamo važnost – neposredne koristi dnevnoga obroka u školi. Oba cilja idu ruku pod ruku: dijete koje osjeti neposredni učinak obroka u školi moći će na nastavi dati sve od sebe, što će dovesti do dugoročnog uspjeha u obrazovanju.

**Marijini obroci
daju djeci
energiju u školi.**

**Marijini obroci smanjuju glad u prvoj godini,
a taj se utjecaj održava tijekom vremena.**

**Marijini obroci
smanjuju glad
i kod djevojčica
i kod dječaka.**

DJECA

Naši pokazatelji:

- osjećaj gladi u školi
- vjerojatnost dobivanja hrane prije škole
- energija nakon obroka u školi.

Što su nam DJECA rekla:

Bilo nam je iznimno važno saznati kakva su dječja iskustva o gladi i energiji i razumjeti kako su Marijini obroci utjecali na njihova iskustva. Uglavnom su razlozi gladi kod djece u školi bili složeni. U obje države djeca su nam stalno ponavljala da u školu često dolaze bez doručka. Najčešći su razlozi za to bili manjak hrane – ili novca da se kupi hrana – kod kuće, kao i sezonske oscilacije u dostupnosti hrane i plaćenoga posla. Neka su nam djeca rekla da su hodala više od jednoga sata da bi došla do škole svaki dan, prije dnevnoga obroka, i da su ona djeca koja su dulje pješaćila do škole brinula hoće li imati dovoljno energije za povratak kući poslije škole.

Ovi povezani čimbenici značili su da su djeca često na početku dana dolazila gladna i s vrlo malo energije. Prije Marijinih obroka neka djeca nisu imala hranu, ili novac da kupe hranu u školi, pa su zbog toga bila gladna u školi cijeli dan.

Za mnogu od te djece glad je bila razlog da napuste školu u potrazi za hranom prije nego što bi nastava završila. Od djece koja bi ostala do kraja nastave, mnoga su izjavila da je glad utjecala na njihovo učenje. Djeca su nam rekla kako je glad izravno utjecala na njihov rad na nastavi na različite načine, uključujući osjećaj slabosti, pospanosti, vrtoglavice i glavobolje.

**U Malaviju, nakon jedne godine dobivanja
Marijinih obroka, vjerojatnost je bila**

29x

**veća da
nikada neće osjetiti glad dok su u školi
u usporedbi s onima koji nisu dobivali obroke.**

Nakon jedne godine provedbe programa

**djeca u Malaviju i Zambiji imalo je
„nešto energije“ ili „puno energije“
nakon što su pojeli Marijin obrok.**

Naši kvalitativni i kvantitativni podaci u Malaviju i Zambiji daju jasne dokaze da kad se uvedu dnevni obroci u školi, glad se kod djece smanjuje, a obrok koji im omogućujemo daje im energiju. U obje države, kada su djeca počela dobivati Marijine obroke, uvidjeli smo da je došlo do značajnog smanjenja osjećaja gladi kod djece u školi u usporedbi s kontrolnom skupinom.

Nakon pet godina provođenja programa prehrane u školama, pet (u Malaviju) do šest puta (u Zambiji) bila je veća vjerojatnost da će djeca u školama u kojima se program provodio izjaviti kako nikada ne osjećaju glad u školi u usporedbi s kontrolnom skupinom.

Također, čuli smo od djece da su im Marijini obroci dali energiju za učenje na nastavi i, povrh toga, primjerice, za dug hod kući na kraju dana za neke: **99 % djece u Zambiji i 96 % djece u Malaviju izjavilo je da su imali malo ili mnogo više energije nakon jedenja Marijinih obroka.**

“Jedem kašu od početka programa. Obično ne jedem kod kuće jer nema hrane pa kada dođem ovdje, puno jedem i osjećam se sit i sretan. Stvarno mi daje energiju za povratak kući.”

Učenik 6. razreda koji prima Marijine obroke u Zambiji (peta godina procjene učinka)

Postoje i jasni pokazatelji da Marijini obroci postižu svoj cilj obuhvaćanja sve djece u školi, bez obzira na spol – kod djevojčica je jednako došlo do smanjenja gladi i povećanja energije kao i kod dječaka. Naši nalazi također pokazuju da se ovi ishodi održavaju tijekom vremena, što znači da čak i nakon pet godina, i kod djevojčica i kod dječaka je daleko manja vjerojatnost da će biti gladni u školi. Naprotiv, imaju više energije nego prije uvođenja Marijinih obroka.

U našim raspravama u fokus-skupinama uočili smo razlike u tome kako su djeca izražavala osjećaj gladi ovisno o svojoj dobi. Kod mlađe su djece priče koje smo čuli bile jednostavne – govorili su da su im Marijini obroci napunili trbušćice i smanjili osjećaj gladi. Starija su nam djeca ispričala širu priču i povezala su osjećaj gladi s utjecajem koji je on imao na njihovo učenje u školi i šire. Oni su nam često govorili da je činjenica da su manje gladni i da imaju više energije značila da su manje pospani i mogu se bolje usredotočiti na nastavu. U obje zemlje dob je značajno utjecala na osjećaj gladi, s time da su starija djeca u našim školama bila gladnija nego mlađa djeca. Iako je obrok uvelike smanjio osjećaj gladi, utjecaj je bio manje naglašen nego kod mlađe djece s kojom smo razgovarali. Više detalja o povezanosti između gladi, energije i postignuća na nastavi donosimo u poglavlju Zalaganje i napredovanje u obrazovanju.

U školama Marijinih obroka vidjeli smo jednaka smanjenja osjećaja gladi tijekom vremena i kod djevojčica i kod dječaka prema njihovim riječima.

UČITELJI

i

ZAJEDNICE

Naši pokazatelji:

UČITELJI

- glad djece u školi
- energija djece nakon školskog obroka

ZAJEDNICE

- glad djece u školi

Što su nam rekli UČITELJ i ZAJEDNICE :

Nalazi našeg istraživanja i razgovora s učiteljima, članovima lokalnih domaćinstava i volonterima u programu, upotpunjuju spoznaje koje smo dobili od djece i doprinose razumijevanju konteksta. U Malaviju volonteri i ukućani **49 % manje prijavljuju da su djeca većinu vremena ili uvijek gladna; a u Zambiji smanjenje iznosi 43 %**. Učitelji stalno naglašavaju da je program važan za djecu u školi i podijelili su s nama priče o pozitivnim promjenama koje su vidjeli kod djece nakon što su počela dobivati Marijine obroke u školi.

“Djeca izgledaju zdravo, puna su energije. Prije bi samo klonuli i otrčali kućama, ali sada ostaju, igraju se do tri ili četiri sata zbog kaše”

Učitelj čiji učenici dobivaju Marijine obroke u Malaviju (prva godina procjene učinka)

“(Kaša) mi daje energiju i nisam gladan na nastavi. Održava me budnim cijelo vrijeme pa mogu pratiti kada učitelj objašnjava gradivo”

Učenik sedmog razreda koji prima Marijine obroke u Zambiji (četvrta godina procjene učinka)

Svi ovi dionici raspravljali su o teškim uvjetima s kojima se djeca suočavaju kod kuće i kako obećanje Marijinih obroka o barem jednom obroku u školi daje potporu djeci tijekom školovanja. Učitelji, koji su svjedočili o promjenama koje su vidjeli na nastavi nakon početka uvođenja programa prehrane u školi, naveli su da je smanjena glad kod djece rezultirala povećanom koncentracijom na nastavi i većim sudjelovanjem u nastavi. Detaljnija rasprava o ovim ishodima nalazi se u poglavlju Zalaganje i napredovanje u obrazovanju.

Iako su zajednice govorile vrlo pozitivno o učinku programa prehrane u školi na glad i razinu energije kod djece, naši su razgovori otkrili da postoji čitav niz vanjskih čimbenika koji mogu negativno utjecati na glad kod djece – kao što su manjak hrane kod kuće zbog siromaštva te sezonske nestabilnosti u pristupu hrani. Naše istraživanje pokazuje da Marijini obroci mogu ponuditi određenu zaštitu od tih vanjskih čimbenika koji pridonose gladi, i dokazuje da uistinu igramo važnu ulogu u sprječavanju gladi u školi. Međutim, naš cilj nije zadovoljiti cjelokupne prehrambene potrebe djeteta.

Napomene i spoznaje o gladi i energiji

Naši nalazi o gladi i razini energije kod djece otkrivaju neke trendove i razlike, koje su nam omogućile da učimo kroz petogodišnju procjenu učinka te nastavimo razvijati naše programe i cjelokupni pristup prehrani u školi.

Ključne napomene i spoznaje uključuju:

Normalizacija nakon prvotnog učinka

Obje zemlje pokazuju trenutno smanjenje gladi od početne razine (prije početka programa prehrane) pa do kraja prve godine prikupljanja podataka. Smanjivanje gladi i dalje je značajno u obje zemlje do kraja mjerenja. Međutim, učinak se donekle smanjuje kako vrijeme prolazi. U usporedbi s rezultatima u našoj kontrolnoj skupini, očito je da je razina gladi puno niža u školama koje su u programu nego u školama koje još ne dobivaju Marijine obroke, ali ta saznanja upućuju na to da se najveći učinak na glad postiže u prvoj godini nakon uvođenja programa. To se može objasniti efektom „normalizacije“, kada se, tijekom vremena, djeca naviknu na svakodnevno dobivanje Marijinih obroka u školi i sve više doživljavaju taj obrok kao normalan dio školskog dana. Uočili smo sličan trend kod dječjih opisa svoje razine energije nakon obroka – gdje se postotak djece koja kažu da imaju „puno energije“ nakon obroka blago smanjuje nakon prve godine te većina djece govori da imaju „nešto energije“. Mi vjerujemo da školski obrok uistinu treba biti dio djetetova školskog dana, te stoga tumačimo ovu pojavu u pozitivnom smislu, jer ona **pokazuje kako dosljedno provođenje programa prehrane omogućuje djeci osjećaj stabilnosti i kontinuiteta.**

Važno je vrijeme obroka u školi

Na temelju onoga što smo saznali provodeći program prehrane u školama više od deset godina, savjetujemo školama da organiziraju posluživanje Marijinih obroka za vrijeme jutarnjeg odmora. Nismo u potpunosti zabilježili vrijeme posluživanja obroka tijekom našega istraživanja, ali znamo da vrijeme posluživanja može varirati od škole do škole i može biti pod utjecajem vanjskih čimbenika. U Malaviju, primjerice, vrijeme obroka se promijenilo za vrijeme našega razdoblja istraživanja

zbog uvođenja nove vladine politike koja je zahtijevala da se obrok posluži prije nego što nastava počne, a ne za vrijeme odmora. Iako su naši nalazi o smanjenju gladi još uvijek bili značajni i nakon ove promjene, promjena u vremenu obroka uistinu je utjecala na glad i energiju kasnije tijekom dana. U Zambiji su se obroci posluživali za vrijeme jutarnjeg odmora, što je i bila naša namjera. Te su nam razlike omogućile usporedbu učinka posluživanja Marijinih obroka u različitim vremenima tijekom dana, a naši su nalazi potvrdili da hranjenje za vrijeme jutarnjeg odmora dovodi do željenog učinka. To nam pomaže oblikovati naš pristup i razvijati provedbu našega programa.

Postoje razlike u postizanju učinka na smanjenje gladi i povećanje energije ovisno o djetetovoj dobi

Iako su postojali izuzetno pozitivni sveukupni ishodi, analiza podataka je pokazala da u obje zemlje starija djeca iskazuju manje povećanje razine energije dobivene iz hrane i manje smanjenje razine gladi tijekom vremena u usporedbi s djecom iz nižih razreda. Vjerujemo da postoje dva moguća razloga za to: starija djeca ne osjećaju toliku korist od obroka kao mlađa djeca jer njima možda trebaju veće porcije, a i starija djeca su vjerojatno dobivala obrok kroz dulje razdoblje i stoga su podložnija efektu normalizacije koji smo ranije spominjali.

U Zambiji, nakon pet godina, kod djece koja su bila u programu

6x
je bila veća vjerojatnost da nikad neće biti gladna u školi u usporedbi s djecom koja nisu dobivala Marijine obroke.

Više o Liberiji

Glad

U usporedbi s Malavijem i Zambijom, puno veći postotak djece iz kontrolne skupine i onih iz škola u programu reklo je da su bili gladni 2016., prije nego što su Marijini obroci počeli s prehranom u školama. Tri desetljeća prije toga, dva razorna građanska rata i epidemija uzrokovana virusom ebrole uzrokovali su ogroman gubitak života i dugotrajnu široko rasprostranjenu socioekonomsku krizu u Liberiji, koja možda može objasniti zašto naši podaci pokazuju višu razinu gladi u usporedbi s Malavijem i Zambijom. Djeca su imala slična iskustva kao i ona u Malaviju i Zambiji, kada bi gladna dolazila u školu i bila gladna u školi. Kada su naši dnevni obroci prvi put posluženi, značajno manje djece izjavilo je da su gladna u školi u usporedbi s kontrolnim školama.

Do treće godine, naše spoznaje iz škola u programu pokazuju da je možda došlo do normalizacije jer je smanjenje u osjećaju gladi bilo manje nego u prvoj godini. Unatoč tome, **dvaput je veća vjerojatnost da će dijete koje dobiva Marijine obroke u školi nakon jedne godine izjaviti da nikada nije gladno u školi** nego kod djeteta koje ne dobiva Marijine obroke. To su obećavajući pokazatelji da Marijini obroci imaju učinka tamo gdje očito postoji nesigurnost u vezi s hranom.

Jedan je čimbenik koji možda ima ulogu u tome (kako je rečeno ranije) taj što naši podaci pokazuju da što je dijete starije, manje je smanjenje gladi (i manje se osjeti povećanje energije). Zbog ratova u Liberiji većina je djece starija od službene dobi za određeni razred, čak i po nekoliko godina. Stoga je dob djece u školama u programu uglavnom viša, što može biti razlogom zašto se utjecaj na glad čini manjim.

“Mi jedemo Marijine obroke radi energije”

16-godišnja djevojka koja prima Marijine obroke u Liberiji (prva godina procjene učinka)

Energija

Iako djeca koja ne dobivaju Marijine obroke izjavljuju da imaju manje energije u školi u usporedbi s onima koji ih dobivaju, razlika među skupinama je neznatna. Naše je istraživanje otkrilo da su neke škole posluživale obroke na kraju školskog dana kako bi potaknule djecu da ostanu u školi, što bi moglo objasniti zašto se čini – ako gledamo energiju dok su djeca u školi – da Marijini obroci nemaju učinak. To nas je važno saznanje potaknulo da bolje razmotrimo vrijeme posluživanja obroka u sve tri zemlje.

DOBROBIT DJECE

Nadamo se da **kada dijete dobiva obrok u školi**, koristi od toga nisu samo fizičke već su i koristi u smislu dobrobiti djeteta. Ukratko, nadamo se da osiguravajući obrok pružamo djeci priliku da budu djeca – **sretna i lišena brige o gladi**. Mi vjerujemo da su djeca koja su sretna i nisu zabrinuta u školi, **bolje opremljena da iskoriste puni potencijal svoga školovanja**.

Marijini obroci značajno smanjuju zabrinutost djece oko gladi.

Marijini obroci pomažu djeci osjećati se sretnijima u školi

Marijini obroci smanjuju zabrinutost volontera da će djeca biti gladna

DJECA

Naši pokazatelji:

- zabrinutost oko gladi
- dječja sreća.

Što su nam DJECA rekla o svojoj dobrobiti:

Zabrinutost oko gladi

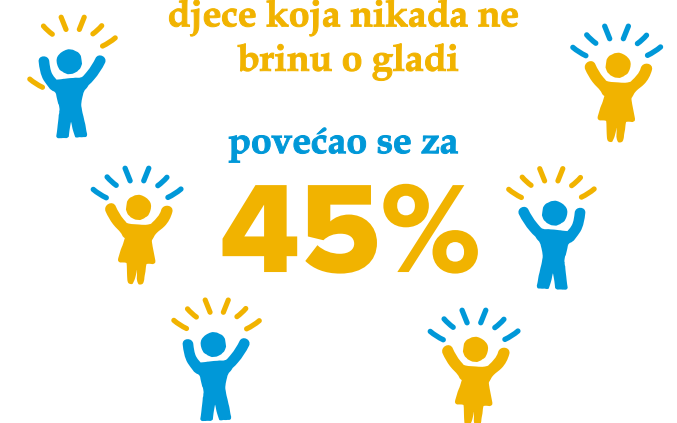
Marijini obroci djeluju u područjima gdje postoji velika nesigurnost hrane i glad. Općenito, definicije nesigurnosti hrane koja uključuje i glad često su ograničene na pojam gladi i uglavnom isključuju zabrinutost oko gladi. Ako je dijete često zabrinuto da će biti gladno u školi – ili je zabrinuto oko toga gdje će naći svoj sljedeći obrok – vjerujemo da je to znak akutne razine nesigurnosti hrane i pokazatelj ugroženosti njegove dobrobiti. Zbog toga smo odlučili istražiti naš učinak na razine gladi (vidi poglavlje Glad i energija kod djece za daljnje razmatranje), ali i na razine zabrinutosti oko gladi.

Zamolili smo djecu da odrede na ljestvici od „nikada“ do „uvijek“ koliko su često bila zabrinuta oko gladi u školi. Naši podaci prije uvođenja dnevnog obroka u školi jasno pokazuju da su djeca često bila zabrinuta oko toga da će biti gladna u školi – oko 40 % sve djece u programu u Malaviju i Zambiji reklo je da su bili zabrinuti oko gladi u školi „većinu vremena“ ili „uvijek“. Nakon što su djeca počela dobivati Marijine obroke, naši podaci pokazuju izvanredan učinak našeg programa na ovaj ishod, jer su brojke pale na 14 % u Zambiji i 25 % u Malaviju nakon pet godina. U stvari, naši rezultati pokazuju da je upravo u ovom području naše djelovanje imalo najveći učinak. Općenito gledajući, kad su djeca počela dobivati Marijine obroke u školi, učestalost njihove zabrinutosti oko gladi uvelike se smanjila. Iako naša saznanja pokazuju da ne možemo u potpunosti ukloniti brige svakoga djeteta, postoji velik broj djece koja kažu da puno rjeđe brinu i puno je veća vjerojatnost da će nam djeca reći kako nikada više ne brinu da će biti gladna u školi.

Zabrinutost oko gladi je složena i svjesni smo da djeca brinu o gladi i kada nisu u školi, jer je sigurnost hrane problem i u njihovim kućanstvima. Pitali smo djecu o zabrinutosti oko toga kada će biti njihov sljedeći obrok, što je proširilo pitanje kako bi djeci omogućilo da se osvrnu na iskustva u školi, ali i izvan nje. Naši rezultati u vezi ovoga pokazatelja pokazuju isti pozitivan učinak kada je uveden program prehrane u školi. Kada su djeca počela dobivati Marijine obroke, udio djece koja su nam rekla da nikada nisu bila zabrinuta oko toga kada će sljedeći obrok biti uvelike je porastao, sa statistički značajnim rezultatima koje smo uočili i u Malaviju i u Zambiji, koji su počeli odmah i održali se tijekom vremena. **Nakon pet godina programa prehrane u školi, vjerojatnost je bila 9 puta (u Malaviju) i 9,8 puta (u Zambiji) veća da će djeca reći kako nikada ne brinu o tome kada će sljedeći put jesti u usporedbi s kontrolnim školama.**

U fokus-skupinama djeca su nam rekla da je to što znaju da će svakodnevno dobivati Marijin obrok značilo da su manje zabrinuti oko toga kada će biti njihov sljedeći obrok, čak i kada nisu bili sigurni hoće li dobiti hranu kod kuće. To naglašava koliko je važno stalno i svakodnevno dobivanje hrane te da moramo dalje ustrajati u našem obećanju svaki dan kako djeca ne bi brinula o gladi u školi i o tome kada će biti njihov sljedeći obrok.

U Zambiji, nakon pet godina primanja Marijinih obroka, postotak djece koja nikada ne brinu o gladi

Sreća

Marijini se obroci nadaju da će manje zabrinutosti u školi djecu učiniti sretnijom, što će pridonijeti njihovoj cjelokupnoj dobrobiti. Naši rezultati pokazuju da je sreća još jedan ključan ishod na koji Marijini obroci imaju snažan učinak.

Iako nam je veliki postotak djece rekao da su i prije uvođenja programa u školi bili sretni ili vrlo sretni, uvođenjem prehrane taj se postotak povećao u obje zemlje.

Nakon pet godina primanja dnevnog obroka, vjerojatnost je u Malaviju bila 1,8 puta, a u Zambiji 2,8 puta veća da će djeca u našim programskim školama izjaviti kako su sretna ili vrlo sretna u školi. U kontrolnim školama, iako je većina djece svejedno rekla da je sretna u školi, taj je broj bio niži nego u školama gdje smo osigurali prehranu, a razlike su bili statistički značajne.

U raspravama u našim fokus-skupinama djeca su dosljedno povezivala svoju povećanu razinu sreće u školi s obrocima, ujedno navodeći da su bila nesretna u situacijama kad hrana nije bila poslužena kako je planirano.

U Malaviju se povećao postotak djece koja su bila sretna u školi

nakon pet godina primanja Marijinih obroka.

Ovo naglašava odgovornost Marijinih obroka prema djeci i važnost obećanja koje smo im dali. Naše su rasprave također otkrile nekoliko uobičajenih ključnih čimbenika za koje djeca kažu da utječu na njihovu sreću ili tugu dok su u školi: uspjeh u školi (na satu i testovima), mogućnost plaćanja školarine i pohađanja nastave, igranje s prijateljima dok su u školi ili kod kuće, glad po dolasku u školu ili u školi, svađanje s drugim učenicima.

Neka su djeca rekla da se zbog obroka u školi osjećaju voljeno i zbrinuto. Jedno je dijete reklo: „**To mi je pomoglo i da nema kaše, iskreno mislim da ne bih mogao dolaziti u školu. Kad vidim Marijine obroke osjećam se voljeno i sretno. Marijini obroci za mene su chikondi [ljubav].**“

ZAJEDNICE

Naši pokazatelji:

- zabrinutost oko gladi
- dječja sreća.

Što su nam ZAJEDNICE reklye:

Zabrinutost zbog gladi

Iako je naš osnovni cilj dobrobit djece, shvaćamo da možemo smanjiti zabrinutost u obitelji zbog gladi djece. Pitali smo članove lokalnih kućanstava i volontere, uglavnom roditelje školske djece, o tome koliko su često zabrinuti da će im djeca biti gladna u školi. Odgovori jasno pokazuju da je uvođenje programa prehrane u školi drastično smanjilo zabrinutost roditelja, tijekom svih 5 godina istraživanja. **Postotak ukućana i volontera zabrinutih da će djeca barem ponekad biti gladna u školi smanjio se za 59 % u Malaviju i za 25 % u Zambiji.**

Situacija je potpuno drukčija kod ukućana s kojima smo razgovarali u zajednicama gdje Marijini obroci još nisu prisutni. Ne samo da su roditelji češće bili zabrinuti, već se i s vremenom postotak roditelja, koji su često bili zabrinuti, u obje zemlje povećavao, što ukazuje na sve težu situaciju u pogledu hrane.

Više o Liberiji

Zabrinutost zbog gladi

Naša istraživanja nisu utvrdila isti utjecaj na zabrinutost oko gladi u Liberiji kao u druge dvije zemlje. Tamo su rezultati pokazali da su škole u programu već i prije uvođenja Marijinih obroka pokazivale manje zabrinutosti u usporedbi s kontrolnim školama. To ukazuje na moguću sigurniju opskrbu hranom kod djece u programskim školama za razliku od one u kontrolnim školama čak i prije uvođenja programa prehrane u školi, stoga planiramo provesti daljnja specifična istraživanja u većem broju škola u programu kako bismo stekli jasniju sliku o zabrinutosti u našem liberijskom programu.

“Došlo je do velike promjene jer djeca mogu doći gladna u školu, ali u školi postoji nada pa nisu zabrinuta.”

Učitelj čiji učenici primaju Marijine obroke u Malaviju (prva godina procjene učinka)

Sreća

Podaci iz naših anketa i fokus-skupina s učiteljima i volonterima podudaraju se s rezultatima naših anketa i razgovora s djecom. U obje su nam zemlje učitelji i volonteri rekli da su nakon uvođenja svakodnevnih obroka djeca bila puno sretnija u školi. Jedna nam je učiteljica iz Zambije objasnila: „**Kad volonteri kasne, djeca neprestano gledaju kroz prozor u iščekivanju njihova dolaska. Kad ih ugledaju, sretna viču da su došli kuhati.**“

U Zambiji, postotak volontera zabrinutih da će djeca biti gladna

„većinu vremena“ ili „uvijek“ smanjio se s

početnih 25 % na

0%

tijekom pet godina

Sreća

Kao u Malaviju i Zambiji, **utjecaj našeg programa prehrane na sreću djece u Liberiji također je značajan, a djeca koja dobivaju Marijine obroke dvostruko su sretnija od one iz kontrolne skupine.** Mnoga djeca s kojom smo razgovarali priznaju da glad utječe na njihovo raspoloženje ili ponašanje. Primjerice, prije uvođenja prehrane u njihovoj školi u Liberiji, skupina dječaka i djevojčica trećeg razreda objašnjavala je kako glad utječe na njihovo druženje s vršnjacima. Jedno je dijete reklo: „Kad su moji prijatelji tu, ja ne želim biti s njima.“

PRISTUP OBRAZOVANJU

Mnoga djeca širom svijeta još uvijek nemaju pristup osnovnoškolskom obrazovanju zbog raznih fizičkih, socijalnih, ekonomskih, kulturnih i drugih čimbenika. Iako dnevni obrok na mjestu obrazovanja ne može riješiti sve ove probleme, nadamo se da posluživanjem Marijinih obroka **pomažemo motivirati obitelji da daju prednost obrazovanju i djecu pošalju u školu.** Također se nadamo da obećanje hranjivog obroka svaki dan potiče redovito pohađanje škole, tako da djeca imaju **stalnu priliku učiti i mogućnost za svjetliju budućnost.**

Da bismo procijenili utječu li Marijini obroci na dostupnost obrazovanja djeci, proučavali smo promjene u upisu djece u školu, broju djece koja ne pohađaju školu i promjene u broju djece koja pohađaju školu.

Naši nalazi upućuju na to da program školske prehrane dovodi do povećanog broja upisa u škole u kojima djeca dobivaju Marijine obroke, kao i do većeg pohađanja nastave.

Marijini obroci
povećavaju broj
upisane djece

Marijini obroci
poboljšavaju pohađanje
nastave.

Kad im se omoguće
Marijini obroci,
mnogo manje
djece prekida školu
zbog gladi.

Nakon uvođenja
svakodnevnog obroka,
zajednice uočavaju da je
manje djece koja se ne
školuju.

BROJ UPISANE DJECE

Naši pokazatelji:

- promjene u broju upisane djece
- promjene u pohađanju škole i izostancima
  - neredovito pohađanje škole
  - rano napuštanje škole
- djeca koja ne pohađaju školu.

Što nam govore naši rezultati o BROJU UPISANE DJECE:

U obje zemlje podaci pokazuju da se nakon uvođenja dnevnog obroka broj djece upisane u školu povećava. Ovaj se trend ne javlja samo u prvoj godini nakon uvođenja programa prehrane, već se, kako pokazuju naši podaci, održava tijekom vremena. Nasuprot tome, u školama u kontrolnoj skupini, kad usporedimo početne podatke i one dobivene godinu dana kasnije, iako je došlo do malog povećanja broja upisanih u obje zemlje (kako se i očekuje s prirodnom stopom porasta), vidimo da je to mnogo manje od povećanja u školama u koje je uveden dnevni obrok. To upućuje da naš program prehrane u školi dovodi do većeg broja djece upisane u škole.

Iako i podaci iz naših fokus-skupina ukazuju na to da ukućani, djeca i učitelji misle da se broj upisanih povećava kada se uvedu svakodnevni obroci, naše je istraživanje istaknulo da postoji još niz čimbenika koji mogu potaknuti roditelje da odaberu jednu školu umjesto druge, uključujući školarine,

kvalitetu nastave, opremljenost škole i udaljenost od kuće do škole. To znači da čak i kada se broj upisanih poveća, ne možemo sa sigurnošću reći da su Marijini obroci jedini razlog upisa djece u određenu školu, već da svakodnevni obrok doprinosi povećanom upisu djece. Nalazi iz naših razgovora u fokus-skupinama također sugeriraju da povećan upis u škole s programom prehrane može dovesti do povećanja pritiska na postojeće školske resurse, kao što su učionice i materijali, pa su naši sugovornici često navodili veći broj učenika u razredu. Ovo je potencijalna neplanirana negativna posljedica uvođenja dnevnih obroka. U širem programu prehrane pokušali smo to ublažiti uvođenjem prehrane u svim školama na određenom području kako djeca ne bi bila prisiljena mijenjati školu radi primanja Marijinih obroka. Također redovito surađujemo s ministarstvom obrazovanja u zemlji kako bismo podigli svijest o mogućem daljnjem djelovanju. Učinkovitost ovakva skupnog pristupa moglo bi biti važno područje daljnjih istraživanja.

Broj upisanih povećao se
u prosjeku za

u školama koje su u našem programu.

POHAĐANJE NASTAVE

Naši pokazatelji:

- promjene u pohađanju i izostancima s nastave
  - izostajanje iz škole
  - raniji odlazak iz škole.

Što nam naši rezultati govore o POHAĐANJU NASTAVE:

Uz to što smo procjenjivali utječu li Marijini obroci na upis djece u školu, nastojali smo i istražiti potiče li dobivanje školskog obroka djecu na redovitije i dulje pohađanje škole. U obje zemlje, podaci iz naše ankete i razgovora s djecom pokazali su da prije nego što smo počeli posluživati svakodnevne obroke, kao i u školama iz kontrolne skupine, mnogo bi djece napustilo školu prije nego što je nastava završila. Primarni je razlog bio taj da su djeca bila gladna i otišla su u pokušaju da pronađu hranu, iako je bilo i drugih razloga. Statistička analiza nije pokazala jasan značajan utjecaj našeg programa na stopu djece koja ranije odlaze iz škole u Malaviju, a pokazala je da je značajan tek pete godine u Zambiji, gdje je 2,7 puta bila veća vjerojatnost da će djeca ostati u školi do kraja nastave. Međutim, u školama iz našeg programa prehrane u obje zemlje, nakon što su uvedeni svakodnevni obroci, podaci pokazuju jasno smanjenje u udjelu djece koja su rekla da moraju otići ranije s nastave zbog gladi, pokazujući time da Marijini obroci smanjuju ili čak uklanjaju prepreku koju glad predstavlja za cjelodnevni boravak u školi.

Priča o našem učinku

Izostajanje iz škole značajno se smanjilo

u obje zemlje otkako su uvedeni dnevni obroci.

Što se tiče cjelodnevnih izostanaka ili nepohađanja nastave više dana, djeca navode smanjenje izostanaka nakon uvođenja programa prehrane u školi. U Malaviju je postotak članova zajednice koji su izvijestili da su njihova djeca bila odsutna barem jedan dan u mjesecu smanjen za 14 %, dok je u Zambiji smanjen za 31 %.

“Sad učenici dolaze češće nego prije. Sad dolaze svaki dan.”

Učitelj čiji učenici primaju Marijine obroke u Zambiji (prva godina procjene učinka)

Podaci iz naših anketa i fokus-skupina s učiteljima jasno pokazuje kako oni smatraju da uvođenje Marijinih obroka poboljšava prisutnost djece u školi. U obje su zemlje učitelji primijetili da je, nakon što su djeca počela dobivati dnevni obrok u školi, bilo mnogo manje onih koji su ranije otišli s nastave zbog gladi. Učitelji smatraju da program potiče djecu da pohađaju školu i ostaju na nastavi, kako bi dobila svoj obrok.

“Učenici nekad otvoreno govore, gladni smo, dopustite da završimo, pustite nas.”

Učitelj čiji učenici još ne primaju Marijine obroke u Malaviju (prva godina procjene učinka)

Iako glad nije bila najčešće naveden razlog za djecu koja izostaju cijele dane iz škole, u usporedbi s drugim čimbenicima, npr. bolesti, postotak djece koja su glad navela kao razlog za nepohađanje škole smanjen je u obje zemlje nakon što su uvedeni svakodnevni obroci - za 6 % u Zambiji i 8 % u Malaviju. Naši rezultati pokazuju da, iako Marijini obroci mogu pomoći u poboljšanju postotka pohađanja nastave, postoje mnogi čimbenici zbog kojih su djeca odsutna ili odu prije kraja nastave.

Glavni razlozi koje su djeca navela spadaju u dvije kategorije: problemi u školi (učitelji nisu došli, neplanirano zatvaranje škole ili školski obrok nije pripremljen prema planu) ili problemi kod kuće. U posljednjoj godini prikupljanja podataka prilagodili smo pitanja o pohađanju nastave kako bi nam djeca pomogla bolje razumjeti razloge zbog kojih su bila odsutna. To nam je otkrilo da su djeca koja su primala Marijine obroke, a nedavno su izostala iz škole, većinom to učinila zbog problema sa svojom uniformom (obično zato što nije bila čista), zato što nisu imali svoje udžbenike ili što nisu platili školarinu i/ili naknadu za udruženje roditelja i učitelja.

Iako ovi nalazi ističu da postoje višestruke prepreke s kojima se djeca suočavaju u pohađanju škole svaki dan, od kojih mnoge naš program prehrane u školama ne može riješiti, oni također pokazuju jedno ključno područje koje jest pod našom kontrolom, a to je osiguravanje da djeca dobiju obrok svakoga školskog dana. Naši kvalitativni podaci pokazali su da u rijetkim slučajevima kad se školski obrok ne poslužuje kako je planirano, to ima negativan utjecaj na pohađanje nastave.

Ovo saznanje naglašava važnost obećanja koje dajemo djeci kada započnemo program prehrane u njihovoj školi. Postoje razni razlozi za dane bez prehrane te kao ključni dio našega trajnog obećanja djeci neprestano pratimo njihovu učestalost, utvrđujemo koje su prepreke i radimo na njihovom savladavanju.

U Malaviju, postotak djece koja odlaze iz škole ranije zbog gladi smanjen je s

Priča o našem učinku

DJECA KOJA

NE POHAĐAJU

ŠKOLU

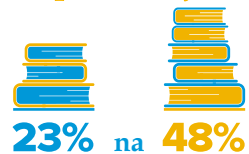
Naši pokazatelji:

• djeca koja ne pohađaju školu.

Naša saznanja o
DJECI KOJA NE POHAĐAJU ŠKOLU:

U podacima iz naše ankete zabilježili smo porast broja ukućana i volontera koji su nam rekli da ne znaju za djecu koja ne pohađaju školu u lokalnom području nakon što su uvedeni Marijini obroci: povećanje od 12 % u Zambiji i 25 % u Malaviju. Također smo vidjeli porast istog pokazatelja u našoj kontrolnoj skupini, ali, sve u svemu, on je bio niži nego u zajednicama s programom prehrane u školama. U raspravama u našoj fokus-skupini, mnogi učitelji i ukućani govore o tome da ima manje djece koja nisu upisana u školu u odnosu na razdoblje prije početka programa prehrane. Međutim, iz prikupljenih podataka ne možemo izdvojiti informacije o tome jesu li novoupisani učenici djeca koja nikada nisu bila upisana u školu, djeca koja se vraćaju u školu nakon razdoblja dužeg izbivanja ili djeca koja su prešla iz drugih škola. Rasprave u fokus-skupinama također su otkrile da postoje lokalna pravila i inicijative koja će, uz programe Marijinih obroka, vjerojatno igrati ulogu u poticanju ili zahtijevanju od roditelja da upišu svoju djecu u školu. Te inicijative uključuju novčane kazne za djecu koja ne pohađaju školu, promjene školarine i „udruženja majki“, članice lokalne zajednice koje idu od kuće do kuće kako bi provjerile jesu li djeca upisana u školu.

U Malaviju, postotak
volontera koji ne znaju za djecu
koja nisu upisana u školu
porastao je s

od početka do pete godine.

Naši su podaci također otkrili da postoji mnoštvo prepreka s kojima se mnoge obitelji suočavaju u pogledu upisa svoje djece u školu. Glad i nedostatak hrane samo je jedan od mnogih čimbenika, a naši podaci pokazuju da je najznačajnija prepreka za upis i za redovito pohađanje nastave ima li obitelj sredstva za plaćanje školarine i ostalih troškova vezanih uz obrazovanje. U kojoj je mjeri ovo prepreka razlikuje se ovisno o lokalnim troškovima školovanja, cjelokupnom ekonomskom kontekstu u regiji ili zemlji te od kućanstva do kućanstva. Ostale prepreke koje je naše istraživanje utvrdilo uključuju motiviranost djece za odlazak u školu, poticaj i podrška obitelji, udaljenost od škole, broj djece u kućanstvu, percepcija vrijednosti ulaganja u obrazovanje kad su izgledi za zaposlenje ograničeni i – za djevojke posebno – brak i trudnoća.

Naše istraživanje pokazuje da obitelji primjenjuju različite strategije u pokušaju prevladavanja prepreka kako bi omogućili da se njihova djeca obrazuju. Neke će obitelji odgoditi upis svoje mlađe djece u školu, druge će upisati djecu koja kasnije odustanu kad nastanu financijski problemi, što dovodi do fluktuacije upisa. Razgovori u fokus-skupini također su jasno pokazali da prevladavanje tih prepreka ne mora nužno dovesti do redovitog ili kontinuiranog pohađanja škole, a mnoga se djeca suočavaju s poteškoćama u napredovanju u školi, o čemu se detaljnije govori u sljedećem poglavlju (Zalaganje i napredovanje u obrazovanju). Naša dugoročna obveza ostaje: osigurati dnevni obrok čime se uklanja glavna prepreka gladi – čak i ako druge prepreke ostaju – te se tako redovnim svakodnevnim obrokom potiču i roditelji i djeca na redovito pohađanje škole.

Više o Liberiji

Podaci pokazuju da u školama s našim programom prehrane dolazi do **povećanja broja upisanih za 29 %** nakon tri godine primanja Marijinih obroka, dok kontrolne škole pokazuju manji porast upisa u istom razdoblju. Veličina razreda u Liberiji često je ograničena, što znači da nakon određene točke tamo možda više nećemo vidjeti povećanje upisa u bilo koju školu. To upućuje da Marijini obroci mogu djelovati kao poticaj za roditelje da upišu svoju djecu u školu, uz druge čimbenike.

Što se tiče redovitosti pohađanja nastave, nema značajnih razlika između škola s prehranom i kontrolnih škola kada je u pitanju postotak djece koja su rekla da su otišla iz škole prije završetka nastave barem jedan dan u posljednja dva tjedna. Međutim, u rezultatima koji se odnose na razloge zašto su djeca ranije otišla s nastave, postotak koji je naveo glad drastično se smanjio u školama u kojima je uveden program dnevnog obroka, dok je to i dalje bio najčešći razlog koji navode djeca u kontrolnim školama.

U dugoročnim istraživanjima poput ovoga može biti teško zadržati iste uvjete za svako mjesto prikupljanja podataka, a u ovom slučaju dvije od naših kontrolnih škola pretvorene su u Međunarodne akademije Bridge. Godine 2016. liberijsko Ministarstvo obrazovanja najavilo je inicijativu partnerske škole za Liberiju, javno-privatno partnerstvo s Međunarodnim akademijama Bridge, s ciljem preobrazbe obrazovnog sustava. Izgledno je da je ova promjena dovela do povećanja pohađanja škole te stoga do većeg broja učenika u razredu, što nalazi iz naših fokus-skupina potvrđuju.

Više nego u Malaviju i Zambiji, navodi se da rani brak i tinejdžerske trudnoće utječu na manje upisa i napuštanje škole. Dugotrajni utjecaji ebole i građanskoga rata znače da postoje djeca mnogo starija od uobičajene dobi za određeni razred osnovne škole, djeca koja bi inače bila u višim razredima, pohađaju niže razrede. Ta djeca, naročito djevojčice, imaju odgovornosti poput odgoja djece i to je velika prepreka obrazovanju.

Ishod br. 5: Više djece se zalaže u školi.

Ishod br. 6: Više djece napreduje u školi.

ZALAGANJE I NAPREDOVANJE U OBRAZOVANJU

Kada su djeca manje gladna i imaju više energije, kako je i prikazano u poglavlju Glad i energija kod djece, očekujemo da će imati više koncentracije i više se zalagati na nastavi. Tijekom vremena se nadamo da će izgradnja ovakvih temelja pomoći u napredovanju u školi, što će dovesti do toga da u najvećoj mogućoj mjeri iskoriste svoje obrazovanje.

U ovom poglavlju razmatramo dva povezana aspekta: zalaganje i napredovanje. Pratili smo sudjelovanje djece i njihovu sposobnost koncentracije na nastavi, kao i napuštanje škole i ponavljanje školske godine. Ova su dva ishoda povezana zbog toga što dijete koje je sposobnije uključiti se u nastavu ima veće izgleda napredovanja iz jedne godine u drugu.

ZALAGANJE

U OBRAZOVANJU

Naši pokazatelji:

- promjene u poteškoćama s koncentracijom
- promjene u poteškoćama sa sudjelovanjem.

Što su nam DJECA rekla:

Kada smo pitali djecu o njihovom sudjelovanju u nastavi – što smo definirali kao uključivanje u nastavu tijekom školskog sata i odgovaranje na pitanja učitelja – kao i o njihovoj sposobnosti da se koncentriraju, podaci iz naše ankete pokazali su značajan učinak programa.

Što se tiče sudjelovanja u nastavi, primijetili smo da je nakon 5 godina programa, kod djece koja primaju Marijine obroke **3 puta bilo izglednije u Zambiji i 4,4 puta u Malaviju da neće imati poteškoće sa sudjelovanjem u nastavi u usporedbi s kontrolnom skupinom.**

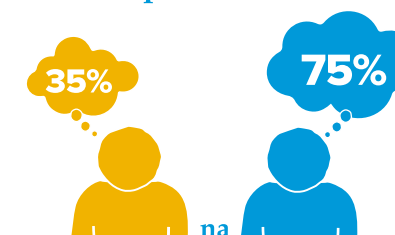
Kada pogledamo poteškoće s koncentracijom, učinak je također jasan. Pokazala se značajna razlika između djece koja primaju Marijine obroke i one koja još nisu dio našega programa. **Nakon 5 godina programa, kod djece koja primaju Marijine obroke bilo je 4,3 puta izglednije u Zambiji te 5,4 puta u Malaviju da će reći kako nikad nemaju problema s koncentracijom.**

“Možemo se koncentrirati [na nastavi] jer jedemo phalu (kašu).”

Učenici četvrtog razreda koji primaju Marijine obroke u Malaviju (treća godina procjene učinka)

Doista, kada pogledamo naše nalaze iz fokus-skupina, djeca su nam često spominjala da su se nakon uvođenja Marijinih obroka mogla bolje koncentrirati i sudjelovati u nastavi. Djeca su pokazala i da dobro razumiju poveznicu između gladi, manjka energije i nemogućnosti uključivanja u nastavu. Opetovano su navodili da školski obroci pozitivno utječu na njihovu razinu energije, što ih čini manje umornima i bolje usredotočenima na ono što rade ili što učitelj govori. Učenica 7. razreda koja prima Marijine obroke u Zambiji rekla je: „**Drži me budnom cijelo vrijeme i obično obraćam pozornost dok nam učiteljica predaje.**” Djeca su nam rekla i da njihovi školski kolege također više prate nastavu te da je ozračje na nastavi općenito bolje otkako je program uveden.

U Zambiji se postotak
djece, koja su rekla da
nikada nisu imala
poteškoće s koncentracijom,
povećao s

od početka do pete godine.

Što su nam UČITELJI rekli:

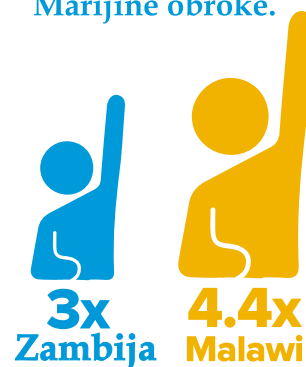
Slično onomu što su nam djeca rekla, naše ankete i fokus-skupine s učiteljima iz škola u programu otkrili su nam da je uvođenje Marijinih obroka stvorilo bolje ozračje u njihovoj učionici, pri čemu djeca više sudjeluju u nastavi nego prije, mogu se bolje usredotočiti i manje ih zaspe tijekom nastave. Također su spomenuli povezanost između gladi i poteškoća s koncentracijom te naveli da je došlo do pozitivnih promjena otkako su Marijini obroci počeli hraniti djecu u njihovoj školi i otkako se smanjila glad. To je potpuno suprotno iskustvu u kontrolnim školama, gdje učitelji obično navode da djeca imaju poteškoća s koncentracijom, često spavaju tijekom nastave i ne prate ono što se podučava.

“Zalaganje na nastavi se promijenilo, kada ste gladni, koncentracija vam pada, kada imate nešto [za jesti], barem vidite da svi razumiju što objašnjavate, pišu, barem cijeli razred može razumjeti.”

Učitelji čiji učenici primaju Marijine obroke u Zambiji (prva godina procjena učinka)

Dok su djeca obično govorila o većim razlikama u razlozima zašto se ne uključuju u nastavu, učitelji općenito više naglašavaju glad kao razlog za manjak truda kod djece. Kao što je bilo navedeno u poglavlju o Pristupu obrazovanju, učitelji su isto tako primijetili da su razredi postali veći nakon uvođenja Marijinih obroka i spomenuli neke neplanirane negativne utjecaje toga u pogledu sposobnosti djece da sudjeluju u nastavi, kao i u pogledu povećane razine buke i ometanja. Marijini obroci i dalje surađuju s ministarstvom obrazovanja u zemlji radi podizanja svijesti o tome u svrhu daljnjeg djelovanja.

U Malaviju i Zambiji, nakon pet godina primanja Marijinih obroka bilo je izglednije da će se djeca zalagati na nastavi nego u školama koje još ne dobivaju Marijine obroke.

NAPREDOVANJE

U ŠKOLI

Naši pokazatelji:

- stope odustajanja od škole
- ponavljanje godina.

Tijekom našega istraživanja, i u programskim i u kontrolnim školama došlo je do smanjenja broja djece koja ponavljaju razred i one koja odustaju od škole. Iako su do posljednje godine te stope ponavljanja razreda niže u programskim školama negoli u kontrolnim, razlika je bila mala. Pitali smo učitelje o rezultatima testova, djeci koja ponavljaju razred i odustaju od škole, ali to je nam dalo samo dio slike. Naši bi nalazi o ovim ishodima bili točniji kad bismo te nalaze mogli provjeriti u odnosu na podatke na razini škole, ali te informacije nismo uspjeli dobiti. Mnoge od prepreka navedenih u prethodnom dijelu ujedno utječu i na napredak. Vanjski čimbenici uključuju financijske okolnosti kućanstva, udaljenost od škole i podršku obitelji za pohađanje nastave.

Više o Liberiji

“Imam mnogo sestara koje ne idu u školu. Sve su se udale, to su željele. Neke od njih [su] već prevelike za svoj razred. Možda ih je sram vratiti se u školu i reći, na primjer, da su u prvom razredu.”

Djevojčica u sedmom razredu koja prima Marijine obroke u Liberiji (druga godina procjene učinka)

Usprkos politici Marijinih obroka, da se školski obroci poslužuju tijekom školskoga odmora sredinom dana, naša opažanja u Liberiji pokazuju da se obroci često poslužuju na kraju školskoga dana. Nismo našli značajne razlike ni u zalaganju ni u napredovanju.

“U sezoni u kojoj hrane ima manje, većina djece prestane dolaziti u školu. Stoga im mi kao učitelji... savjetujemo da ponavljaju. Prestanu dolaziti u školu kako bi svojim obiteljima pomogli da pronađu hranu.”

Učitelji čiji učenici još ne primaju Marijine obroke u Zambiji (druga godina procjene učinka)

Ukućani i učitelji također su naveli da djeca znaju napustiti školu (ili povremeno prestati pohađati nastavu) kada postoji potreba da pomognu obitelji nalaženjem plaćenih ili neplaćenih poslova, pogotovo tijekom sezone oskudice. Ponekad se djeca ponovno upišu u školu, ali ponekad potpuno odustanu od školovanja. K tome, djeca iz obiju zemalja spomenula su prelazak u drugu školu ako su se njihove obitelji preselile zbog posla ili ako su ih poslali da žive s rodbinom, što opet može dovesti do ponavljanja školske godine. Ako djeca često ponavljaju, postaju starija od ostalih učenika u razredu pa se povećava i vjerojatnost da će potpuno odustati od škole.

Učitelji i ukućani navode da djevojčice ponekad napuste školu da se udaju ili imaju djecu, naglašavajući da se pritisak povećava kako postaju starije. Djeca i odrasli navode da postoji sram zbog trudnoće u njihovoj kulturi. Djevojkama koje rode i koje su mnogo godina izbivale iz škole, može biti neugodno ponovno se upisati u niži razred od svojih vršnjaka.

Vrijeme posluživanja obroka moglo bi biti objašnjenje za nedostatak napretka u zalaganju u školi, budući da djeca nisu uživala koristi koje pruža obrok poslužen sredinom dana. Odlučni smo razmotriti naša saznanja u vezi s vremenom posluživanja obroka u Liberiji s liberijskom vladom i ostalim dionicima, kako bismo optimizirali naš utjecaj prilagođavajući vrijeme posluživanja ako je potrebno.

Što se tiče stopa napuštanja škole ili ponavljanja školske godine u Liberiji, vidimo slične obrasce u našoj kontrolnoj skupini i u skupini škola obuhvaćenih programom, pri čemu se smanjenja mogu opaziti u obje skupine. U Liberiji su učitelji primijetili da djevojčice pogotovo napuštaju školu da bi se udale ili imale djecu, a taj se pritisak povećava kako postaju starije.

Ishod br. 7: Povećava se važnost koju zajednica pridaje obrazovanju.

Ishod br. 8: Povećava se osjećaj vlasništva i angažman zajednice u svakom programu prehrane u školi.

PODRŠKA I OSJEĆAJ VLASNIŠTVA U ZAJEDNICI

Naš pristup prehrani u školama uključuje rad u partnerstvu s roditeljima, učiteljima i zajednicama na ostvarenju našega zajedničkog cilja: da se poboljša učenje djece u školi osiguravanjem dnevnoga obroka na mjestu njihova obrazovanja.

Poticanjem čvrstih radnih odnosa i **izgradnjom kapaciteta zajednice za provedbu prehrane u školama**, nastojimo **povećati uključenost i angažman zajednice u obrazovanju**.

Marijini obroci djeluju
u školama gdje je **potpora
zajednice obrazovanju
neprestano visoka.**

**Volonteri Marijinih obroka
aktivno su uključeni
u pripremu i posluživanje
školskih obroka.**

ZAJEDNICA

PARTNERI

Dugoročni nam je cilj razviti osjećaj vlasništva u zajednici koji je ključan za održivost naših programa prehrane u školi. Cilj nam je i pomoći povećati uključenost zajednice u obrazovanje i vrijednost koju zajednica pridaje obrazovanju. Jasno nam je da se proces povećanog osjećaja vlasništva u zajednici možda neće do kraja završiti unutar našega petogodišnjeg vremenskog okvira za procjenu učinka. No očekivali smo da ćemo u razdoblju od pet godina vidjeti neke naznake povećanja angažmana i podrške obrazovanju.

Ovim smo istraživanjem nastojali ustanoviti stupanj u kojem se podrška zajednice obrazovanju s vremenom promijenila te koju su ulogu u tome imali Marijini obroci. Ujedno smo pokušali vidjeti kako se podrška zajednice obrazovanju možda razlikuje u školama koje još ne dobivaju Marijine obroke, tj. školama u našim kontrolnim skupinama. Važno je napomenuti da škole u našoj kontrolnoj skupini možda ne predstavljaju pravu kontrolu s kojom treba uspoređivati škole u programu kad je riječ o ovim pokazateljima. U Marijinih obrocima znamo da je snažna uključenost i angažiranost zajednice u obrazovanju jedan od stupova na kojima se gradi uspjeh naših programa te je stoga to jedan od ključnih kriterija za odabir novih škola koje ćemo obuhvatiti širenjem programa.

Kao što je navedeno u poglavlju o metodama, iz etičkih su razloga škole koje su bile u našim kontrolnim skupinama one za koje smo znali da ćemo im uskoro donijeti svoj program, a to znači da su već imale visoku razinu angažiranosti u obrazovanju u vrijeme kada je istraživanje provedeno. Isto možemo reći i za situaciju prije početka prehrane u programskim školama – kriteriji za odabir škola za naš program zahtijevaju da je angažiranost zajednice već vrlo visoka. To znači da te usporedbe možda ne odražavaju točno širi kontekst svake pojedine zemlje.

Istražujući temu potpore zajednice obrazovanju, razgovarali smo s kuharima volonterima koji pripremaju Marijine obroke, kao i s kućanstvima koja imaju djecu u školi, o njihovim stavovima o obrazovanju i njihovoj uključenosti u obrazovanje djece i druge aktivnosti povezane sa školom. Razgovarali smo i s učiteljima kako bismo shvatili kako oni gledaju na uključenost roditelja u obrazovanje djece i vrijednost koju pridaju obrazovanju. Iako smo mnogo razgovarali s tim članovima zajednice, za procjenu učinka najvažnije je bilo saznati njihov pogled na ishode koji se tiču djece. Donekle smo razumjeli njihova iskustva i motivacije, no naši nalazi upućuju na to da je ovo područje koje valja dalje istraživati.

VRIJEDNOST

OBRAZOVANJA

Naši pokazatelji:

- stavovi o važnosti obrazovanja.

Naši rezultati pokazuju da je podrška zajednice obrazovanju bila vrlo visoka i prije nego li je započeo program prehrane Marijinih obroka. Vidjeli smo da u obje zemlje zajednice, bilo u programskoj ili u kontrolnoj skupini, smatraju da je obrazovanje djece vrlo važno i taj je rezultat ostao nepromijenjen tijekom cijeloga projekta istraživanja.

Dublji razgovori koje smo vodili s ispitanicima kroz fokus-skupine i intervjuje nude detaljnija saznanja o toj temi. Tijekom fokus-skupina, sudionici i iz programske i iz kontrolne skupine potvrdili su da je podrška zajednice obrazovanju općenito visoka i da roditelji potiču djecu da idu u školu. Međutim, kako je to sažela jedna učiteljica, stav da je obrazovanje važno ne pretače se nužno uvijek u djela kojima se podupire djecu da idu u školu. Osim toga, mnogo je čimbenika izvan kontrole Marijinih obroka koji sprječavaju roditelje da im obrazovanje bude prioritet.

Učitelji su često komentirali da roditelji koji su sami neobrazovani slabije razumiju ili cijene vrijednost obrazovanja za svoju djecu i manje su sposobni učinkovito podržavati svoju djecu tijekom njihova obrazovanja. Naglasili su važnost uzora koje djeca imaju u svojoj okolini, a koji im mogu pokazati zašto je obrazovanje važno.

Učitelji su također spomenuli da je djeci, koja su ostala siročad, često teško pohađati školu zbog nedostatka podrške i ohrabrenja.

Kada smo razgovarali s roditeljima, koji su mahom pridavali veliku vrijednost obrazovanju svoje djece, uvidjeli smo da su njihove odluke i pogledi na obrazovanje složeniji od općenitog mišljenja učitelja da neobrazovani roditelji ne cijene obrazovanje. Iako mnogi roditelji žele da im djeca imaju bolju budućnost i stoga cijene obrazovanje, čimbenici poput siromaštva, nesigurnih primanja i mogućnosti uzdržavanja obitelji, sprječavaju ih u postojanom i dugoročnom ulaganju u obrazovanje svoje djece. To pokazuje da postoji niz čimbenika koji utječu na donošenje odluka o slanju djece u školu, a koji su izvan dosega Marijinih obroka te da je roditeljima, iako pridaju veliku vrijednost obrazovanju, i dalje teško ulagati u obrazovanje svoje djece.

U Malaviju i Zambiji

100%

zajednica u kojima djeca dobivaju Marijine obroke reklo je da je „važno“ ili „vrlo važno“ da djeca steknu obrazovanje, u svakoj godini istraživanja.

SUDJELOVANJE

U ŠKOLSKOJ PREHRANI

Naši pokazatelji:

- sudjelovanje roditelja/zajednice u školskim aktivnostima.

Naši kvalitativni podaci pokazuju da program školske prehrane nudi roditeljima i drugim članovima zajednice priliku i poticaj da budu više uključeni u svoje lokalne škole.

Kontinuirano provođenje programa prehrane u školama Marijinih obroka zahtijeva stalne doprinose volontera aktivnostima koje uključuju: prisustvovanje sastancima i obukama, organiziranje kuhanja, brigu o tome da ima dovoljno vode i drva, obučavanje novih volontera, praćenje količine zaliha u spremištima te redovito kuhanje hrane i sigurno dijeljenje obroka djeci svakoga školskog dana. Osim toga, zajednice doprinose materijalnim stvarima, uključujući drva i vodu. Jednostavno rečeno, naši programi ne bi se mogli odvijati bez svakodnevne posvećenosti naših volontera koji daruju svoje vrijeme i resurse zajednice, a kontinuirano posluživanje školskih obroka tijekom procjene utjecaja u programskim školama pokazatelj je da je doprinos volontera bio velik.

Iako nismo namjeravali kvantificirati ovaj ishod, ipak smo volontere pitali o njihovim motivacijama za volontiranje, svjesni da oni posvećuju velik dio vremena kako bi osigurali da su školski obroci posluženi. Razlozi koje su volonteri naveli za početak i nastavak volontiranja daju nam uvide u vrijednost koju oni pridaju programu Marijinih obroka, a iste smo razloge čuli redovito, godinu za godinom, u svim zemljama.

Postojala je naznaka da su Marijini obroci povećali uključenost zajednice na početku programa.

Mnogi volonteri s kojima smo razgovarali prvi su put počeli volontirati u školi kako bi isporučili Marijine obroke.

Kad smo ih upitali zašto su nastavili davati svoje vrijeme za pripremu i posluživanje Marijinih obroka, najčešće su navodili sljedeći razlog: „Kako bismo bili sigurni da nam djeca nisu gladna.“ Još jedan čest razlog koji su spomenuli jest da je volontiranje način da podupru obrazovanje svoje djece (što također naglašava vrijednost koju pridaju obrazovanju), kao i „da im pomognemo da bolje uče“, navodeći da oni vide svakodnevne koristi Marijinih obroka za učenje djece. Većina volontera su roditelji, skrbnici, bake i djedovi ili drugi rođaci školske djece, a mnogi su volonteri motivirani izravnim dobitima koje su primila njihova djeca, iako su spomenuli i širu dobrobit za svu djecu.

“Volontiramo kako bismo bili sigurni da djeca nisu gladna, tako što ćemo im skuhati hranjivi obrok.”

Volonterka koja poslužuje Marijine obroke u Malaviju (peta godina procjene učinka)

Općenito, priča koju smo čuli od volontera – uz stalnu isporuku školskih obroka u programskim školama kojoj smo svjedočili tijekom procjene učinka – pokazuje da postoji početno povećanje uključenosti volontera kako bi se započela prehrana u školi i stalna razina uključenosti zajednice kako bi se osiguralo da se obroci poslužuju svaki dan, a imamo i neke naznake motivacije za volontiranje. Međutim, pokazatelji koje smo koristili da bismo shvatili uključenost zajednice dali su nam samo dio priče, a taj ključni dio učinka Marijinih obroka vrijedilo bi bilo dalje istraživati kako bismo stekli bolju, cjelovitiju sliku. Procjena učinka pomogla nam je utvrditi potrebu za detaljnijim informacijama o našim volonterima pa otada radimo na tome da to uključimo u podatke o našem stalnom praćenju programa.

Napomene i spoznaje o podršci zajednice obrazovanju

Neke zajednice daju stipendije svojim volonterima

Marijini obroci ne daju naknade volonterima, niti zagovaraju da volonterima treba davati naknade. No, u nekim je školama zajednica odlučila volonterima dati malu stipendiju, obično kroz naknade za udruženje roditelja i učitelja. Iako smo to saznali slučajno i nismo imali priliku dublje istražiti, tamo gdje je to slučaj, vrlo je vjerojatno utjecalo na motivaciju volontera. Odluka o davanju stipendije ujedno je i znak da članovi zajednice cijene svoje volontere i program Marijinih obroka te su spremni financijski doprinosti kako bi bili sigurni da će se program nastaviti. Shvatiti kako stipendije utječu na volontiranje i uključenost zajednice, važan je smjer istraživanja za budućnost o kojem valja razmisliti.

Intervjuirani su samo roditelji školske djece

Naše je istraživanje ograničeno utoliko što smo intervjuirali samo roditelje koji imaju barem jedno dijete u školi. Ta skupina roditelja možda pridaje veću vrijednost obrazovanju od onih koji nemaju školsku djecu. Pa ipak, dok pokušavamo dosegnuti najranjiviju djecu, svjesni smo i da je važno razumjeti ulogu koju Marijini obroci mogu imati u poticanju roditelja da pošalju djecu u školu.

Postoje rodni vidovi volontiranja

Još jedan vid volonterskog angažmana koji nismo u potpunosti obuhvatili ovim istraživanjem jest kako tradicionalne rodne uloge utječu na naše programe i obrnuto. Iako Marijini obroci rade sa školama na unaprjeđivanju rodne ravnopravnosti, primijetili smo da je većina volontera koji kuhaju ženskoga spola, dok je na sastancima zajednice na kojima se donose odluke često prisutno više muškaraca.

Više o Liberiji

Naše spoznaje iz Liberije slične su onima iz Malavija i Zambije. Kao i u druge dvije zemlje, najvažniji je čimbenik u odabiru škola koje mogu postati dio programa Marijinih obroka Liberije da postoji visoka razina uključenosti zajednice u školu. To znači da čak i u našim kontrolnim školama i prije nego što započne program prehrane u školama, postoji velika uključenost zajednice. Osim toga, kao što je već spomenuto, intervjuirali smo isključivo roditelje školske djece, što bi moglo rezultirati pristranošću. Važno je napomenuti da je u Liberiji školski dan često podijeljen u dva turnusa; mlađi razredi pohađaju ujutro, a stariji poslije podne. U takvim slučajevima, primijetili smo da se i obroci dijele dvokratno, tako da isti volonteri ostaju u školi cijelo vrijeme. To pokazuje vrlo visoku razinu predanosti volontera i posvećenosti programu, pokazujući vrijednost koju ti roditelji i članovi zajednice pridaju

obrazovanju svoje djece i važnost koju pridaju osiguravanju hranjivoga obroka za djecu u školi. Kao što je rekla jedna volonterka u Liberiji: „**Volim djecu u svojoj zajednici i zato kada su Marijini obroci došli i škola je tražila volontere, odlučila sam doći i pomoći.**“

Primijetili smo također da ljudi češće spominju da kuhari volonteri dobivaju mali honorar u Liberiji, u odnosu na druge zemlje, bilo iz naknada za udruženje roditelja i učitelja ili kroz posebnu plaću koju daje zajednica. To znači da, iako neki članovi zajednice ne mogu vremenski doprinosti programu, možda žele doprinijeti na druge načine.

“Mi volontiramo za našu djecu. Kada djeca dođu u školu gladna, ja ne mogu biti sretna.”

Volonterka koja posluhuje Marijine obroke u Liberiji (treća godina procjene učinka)

Zaključci i sljedeći koraci

Kad smo odlučili provesti petogodišnji proces procjene učinka, učinili smo to s pouzdanjem u naš pristup prehrani u školi, uz obvezu da ćemo spoznaje iz toga rada koristiti za poboljšanje našega programa. To je ključno da bismo nastavili ispunjavati svoje obećanje djeci kojoj trenutačno služimo i da bismo doprli do još više djece kojoj su potrebni Marijini obroci.

Spoznaje iz ovoga rada potvrđuju da je naš pristup školskoj prehrani vrlo učinkovit.

Naši nalazi upućuju na to da, iako će prehrana Marijinim obrocima uvijek pomagati u smanjivanju gladi kod djece, važno je omogućavati svakodnevni obrok redovito i to za vrijeme odmora u sredini dana, kako bi se postigla maksimalna učinkovitost u pogledu gladi, energije i dobrobiti djece dok su u školi. S obzirom na zemlje u kojima djevojčice nailaze na značajne prepreke obrazovanju, važno je naglasiti rodni paritet naših nalaza. U našim programskim školama postoji paritet u broju upisanih **djevojčica i dječaka te i jedni i drugi jednako imaju koristi od Marijinih obroka.**

Naši nalazi također potvrđuju da Marijini obroci igraju ulogu u obrazovnim rezultatima djece.

Svakodnevni obrok daje poticaj djeci da se upišu u školu i pohađaju je te im pomaže da se usredotoče i sudjeluju u nastavi. Prepreke za dobre obrazovne rezultate brojne su i različite, a školska prehrana igra ključnu ulogu u osiguravanju pozitivnih obrazovnih rezultata za djecu. Iako su u središtu našega rada djeca, postoje i pokazatelji da je naš utjecaj širi i da se osjeća u školama i zajednicama gdje poslužujemo svakodnevne obroke.

Procjenom učinka utvrđena su područja koja treba mijenjati i postavila su se pitanja koja trebamo bolje razumjeti. **Stalne, manje promjene uvodili smo tijekom pet godina** kako smo ih utvrđivali, dok su naši timovi neprestano učili iz rezultata i unijeli potrebne promjene u provedbu programa. Osim toga, iskoristili smo spoznaje stečene u ovome procesu i uveli kontinuirano praćenje ključnih ishoda programa, kako bismo bili sigurni da ćemo i dalje imati željene učinke.

U nekim smo slučajevima imali ograničene sposobnosti da odgovorimo na pitanja koja smo željeli razumjeti. Na primjer, naši podaci o napretku bili su ograničeni našom mogućnošću prikupljanja informacija koje bi najbolje odgovorile na to pitanje. I dalje će naše težište biti na učenju i na provedbi boljeg prikupljanja podataka i praćenja kako bismo mogli nastaviti razvijati shvaćanje našega utjecaja. U drugim smo slučajevima **utvrdili potrebu za dubljim razumijevanjem.** Primjerice, partnerstvo zajednica i posvećenost volontera od osnovne su važnosti za naš pristup – bez njih ne bismo mogli održati svoje obećanje da ćemo hraniti djecu svakoga školskog dana.

Prikupili smo neke vrijedne podatke o učincima na razini zajednice, uključujući bogate kvalitativne priče, no mi smo predani tome da naučimo više o tome ključnom dijelu našega pristupa u budućnosti.

Mi u Marijinim obrocima usredotočeni smo na stalno učenje i unaprjeđivanje kako bismo mogli održati obećanje svakom djetetu kojem služimo i kako bismo mogli nastaviti raditi na ostvarenju naše vizije da svako dijete dobije jedan obrok dnevno na mjestu obrazovanja, brinući se istovremeno za to da budemo dobri upravitelji resursa koji su nam povjereni. Ovo je izvješće važan doprinos našem radu i namjeravamo ga iskoristiti kako bismo oblikovali svoje aktivnosti u svakoj zemlji i svakoj školi u kojoj radimo.

Gledajući u budućnost, ovo što radimo daje nam dodatno pouzdanje da naš pristup školskoj prehrani vrlo pozitivno utječe na živote djece u zemljama u kojima radimo. Ujedno ćemo nadograđivati spoznaje i prilike koje smo utvrdili, kako se naš rad i misija budu razvijali i rasli u svome obimu u nadolazećim godinama te ćemo i dalje učenje stavljati u središte svega što činimo.

**marijini
obroci**

jednostavno rješenje
za glad u svijetu

Mary's Meals International Organisation, Craig Lodge, Dalmally, Argyll, Scotland, PA33 1AR
Charity number: SC045223 Company number: SC488380

Marijini obroci, Ilica 29, 10 000 Zagreb
www.marysmeals.hr